

Madonna i Roskilde

www.roskilde.stift.dk/Madonna

Konfirmandarrangement 2004

Indhold

Madonna i Roskilde	side	3
Biskop Jan Lindhardt: Maria – en protestantisk pige	side	5
Luther om Maria.....	side	7
Altertavlen i Roskilde Domkirke	side	10
Finn Evald: Sangtekniske råd	side	12
Nu kom der bud fra englekor	side	13
Lille Messias	side	16
Lovet være du, Jesus Krist!	side	19
Kom tro. Kom glæde	side	22
Kom, alle kristne.....	side	24
Kreative ideer	side	25
Elektronisk julekalender (en oversigt)	side	28
Litteraturliste	side	33
Plan over Roskilde Domkirke	side	35

**Se også arrangementets hjemmeside:
www.roskilde.stift.dk/Madonna**

*Forsideillustration: De hellige tre kongers tilbedelse af barnet.
Udsnit af altertavlen, Roskilde Domkirke.*

*Bagsideillustration: Mariaordenen. Domkirkemuseet, Roskilde
Domkirke.*

Madonna i Roskilde

Enhver med beskedent kendskab til katolsk og ortodoks kristendom kender til Jomfru Marias centrale placering i såvel officiel tros lære som folkelig religiøsitet. Færre vil vide, at Jesu mor også hører naturligt hjemme i evangelisk luthersk sammenhæng.

Marias/Vor Frues historiske popularitet afspejler sig på mange måder i dagligdagens udtryk og betegnelser: Indenfor floraens verden betegner Jomfru Marias sengehalm gul, velduftende snerre eller timian; Maria-klokker findes i blå og hvid variant; fra billedkunsten er især den hvide Madonna-lilje kendt; Jomfru Marias nøgleknippe er den hulkrave-

Roskilde Domkirke: Hellig tre kongers kapel. Kristus som pantokrator.

de kodriver; Jomfru Marias særkeærmer snerlen; Jomfru Marias tøffel: Kællingetand; Marias nøglebånd: Primula; Marieblomst: Bellis; Marietidsel: Prydplante (tidsel) med torne; Mariehånd: Gøgeurt; Mariegul: Okseøjje; Mariekåbe: Løvefod. Også rosen bruges gennemgående som et billede på Maria.

Konfirmanderne kender sikkert til den skik at lade en lille mariehøne flyve op til Vor Herre og bede om godt vejr: "Marie, Marie, Marolle – flyv op til Vorherre og bed om godt vejr". At det historisk er blevet udlagt i mere end én forstand antyder bl.a. et af billedfelterne på Roskilde Domkirkes kannikestole samt et kalkmaleri i Domkirkens Hellig Tre Kongers Kapel. Her troner Kristus som pantokrator ('alher-sker') og dommer, mens Maria ved hans højre side knæler i forbøn. Hun beder om 'godt vejr' for de troende, at nåde må gå for ret.

På det kulinariske felt lader den søde 'Liebfrau-milch' Maria reklamere for sig, som vinens etikette undertiden fremhæver det, med en ammende Maria, 'Maria Lactans'. Og hvem kender ikke de traditionelle 'mariekiks'?

Blandt danske lokaliteter, som henviser til Jesu mor, kan nævnes Vor Frue ved Roskilde; men også Mariibo, Mariager, Øster-Marie, Gl. Vor Frue samt Maria-kirkerne rundt om i landet.

Konfirmanderne må også gøres opmærksom på, at en del af dem (indirekte) vil være opkaldt efter Jesu mor (ellers kender de med garanti nogle som er),

med navne som Maria, Marie, Mary (næppe irrelevant i 2004, med det royale bryllup), Maren, Marianne, Mia, Miriam, Margrethe, Margareth, Margarita, osv. – ligesom de tilsvarende drenge-navne Marius, Martinus, Martin, Morten, osv.

Førhen påkaldte fødende kvinder Jesu mor med flg. formel: "Mutter/Jomfru Maria, lån mig nøglerne dine, at jeg kan åbne lænderne mine"; og Maria var yndet motiv i katolske kirkers gyldne billedprogrammer. Dagens konfirmand vil typisk kende Maria fra religiøs kitsch, som glansbilleder, servietter, lysdekorationer, statuetter, COOP-sandaler og smykker.

Samt ikke mindst huske den blåklædte, skrappe mor Maria fra julekalenderen „Jesus og Josefine“ i 2003.

Når konfirmandarrangementet i Roskilde Stift i år tager afsæt i Maria-figuren er det ikke blot for at påpege, at Maria spiller en fremtrædende rolle hos Luther. Mere end de øvrige reformatorer og modsat den efterreformatoriske ortodoksi sætter Luther Maria højt, som det udfoldes i hans udlægning af Marias lovsang, *Magnificat*. I luthersk-reformatorisk sammenhæng er Maria et trosmodtagende menneske, og dermed eksemplarisk trosforbillede.

Det er desuden en pointe i nærværende sammenhæng, at den unge pige, der bebudes at skulle føde Guds søn, er konfirmandernes jævnaldrende og en helt almindelig pige.

Maria er med hele den evangeliske beretning igennem – og dermed også gennemgående i kirkeåret. Hun er der ikke bare Mariæ Bebudelsesdag og i juletiden; men hun er med den tolvårige Jesus på valfart i Jerusalem, og opholder sig kontinuerligt i baggrunden – fx Lukas 8,19-21, evt. Lukas 11,27-28 og ved brylluppet i Kana'an, Joh,2. Og ikke mindst er hun der ved påske og pinse.

Figuren Maria kan derfor ikke alene bruges til forberedelsesfasen frem mod arrangementet i Roskilde i november måned, men hun kan inddrages gennemgående i konfirmationsforberedelsens forløb.

Baggrundsmaterialet rummer:

Materialet til årets konfirmandarrangement består af dette baggrundsmateriale med ideer og links til præster, der har lyst til at arbejde dyberegående og selv vil tilrettelægge og profilere emnet.

Her kan det være en idé at blande forskellige af nedennævnte ingredienser med egne ideer. Men også at tilrettelægge sin undervisning under medtænkning af de mange intelligensers pædagogik – og imødekomme, at vi lærer og husker forskelligt. Bland derfor gerne i de enkelte lektioner én salme, en tekst, evt. som fortælling, med billedmateriale og kreative tiltag.

Konfirmander forvirres ikke af det, de er vant til hurtigt at skulle bevæge sig fra det ene til det andet, og et skiftende fokus vil betyde, at der gives flere lejligheder til at deltage og 'komme med' i det fælles.

Det er desuden håbet, at mange lærere vil gribe ideen og arbejde med emnet og materialet, og af hensyn til denne brugergruppe er materialet forsynet med skrifthenvvisninger, m.v.

Til materialet hører desuden et salmehefte til konfirmanderne; en elektronisk hjemmeside; cd med salmerne indsunget af Roskilde Domkirkes drengkor ved organist Finn Evald samt overheads af udvalgte billeder. Hertil kommer et quickguidehefte, hvor præster med kort tid til forberedelse får ideer til at introducere konfirmanderne til arrangementet i Roskilde.

Biskop Jan Lindhardt har skrevet den introducerende artikel. Organist Finn Evald giver sangtekniske råd, og Anna Marie Aagaard har velvilligst givet tilladelse til udstrakt anvendelse af artikel om Maria hos Luther. For resten af materialet står fra Roskilde Stifts Religionspædagogiske Udvalg sognepræst Jes Nysten, Vindinge - Vor Frue, samt religionspædagogisk konsulent Hanne Toftager.

Efter arrangementet i Roskilde beder arbejdsudvalget om deltagernes evaluering.

God fornøjelse!

Hæftets indhold:

- Forslag til, hvordan man kan arbejde med de salmer, der skal synges ved gudstjenesten i Roskilde. Introduktionen til salmerne giver desuden mulighed for at arbejde med salmerne ved et salmesangsarrangement. Følgende salmer er udvalgt:

"Nu kom der bud fra englekor" (DDS 71)

"Lille Messias"

"Lovet være du Jesus, Krist" (DDS 108)

"Kom tro kom glæde"/"Kom alle kristne" (DDS 112)

- Forslag til at arbejde med billedmateriale. Billederne, som er valgt og findes i dette hæfte, stammer alle fra Roskilde Domkirke, og lægger dermed op til, at konfirmanderne senere i forberedelsesforløbet får lejlighed til at besøge og gå på opdagelse i domkirken.

- Ideer til, hvordan man kan arbejde kreativt med emnet

- Ideer til fortælling og oplæsning; supplerende tekster; film/video; relevante links

- Oversigtskort over Roskilde Domkirke og oversigt over elektronisk julekalender tilgængelig i perioden 1.12.04-6.1.05 med billeder fra Roskilde domkirke.

- Litteraturliste; links m.v.

Illustrationer:

Fotografiske optagelser i Roskilde Domkirke: Lars Hartig, medieudvalget.

Tak til Lone Lamp for velvillig tilladelse til brug af håndtegnet Hellig tre konger motiv, billedfelt i Roskilde Domkirke, Kannikestolene, samt til Axel Bolvig for tilladelse til brug af oversigt over billedfelterne på altertavlen i Roskilde Domkirke.

Skulle ophavsretten på nogen måde være krænket er dette sket utilsigtet. Retmæssige krav vil i denne forbindelse blive honoreret, som havde tilladelse være indhentet.

*Alle trykte materialer er produceret hos Fila Offset Aps, Hovedgaden 9, 2690 Karlslunde
lars@filaoffset.dk; tlf. 46 15 32 45.*

Forfatterne har copyright til materialet.

Maria – en protestantisk pige

af Biskop Jan Lindhardt

Maria ser vi ikke som den katolske himmeldronning. Når vi hylder dogmet om hendes "jomfrufødsel" er det ikke som i katolsk teologi hendes "ubesmittede undfangelse", men simpelthen for at udtrykke at det er Guds ånd, Helligånden og ingen anden, der er far til hendes barn ligesom hun selv er mor. Den søn hun føder er altså både Gud og menneske.

Det er altså ikke fordi vi synes at der er noget beskidt eller urent over det seksuelle og noget særligt fornemt ved at være "ren", som man hævder i katolsk tænkning, hvor man i øvrigt fortsætter linien med at gøre Maria ekstra fornem ved også at hævde at hun selv er undfanget "ubesmippet". Og for at det ikke skal være løgn, så er gælder det sandelig også hendes mor, jomfru Anna. Ejendommelige slægtsforhold.

I katolsk tradition har man også ideen om Marias "beskyttelseskåbe", hvormed hun samler de troende under sine vinger (eller rettere: kåbe). Luther selv gjorde op med den ophøjede Maria, der allerede på hans tid havde fået gudelignende status. En af de ting han faldt over var de mange billeder i hans samtid af Maria med blottede bryster overfor Jesus. Maria spiller her den kærlige og opofrende i modsætning til Kristus, der mere er dommeren. På forskellig måde kommer Maria derfor til at få en selvstændig rolle som frelserinde i katolsk teologi, selvom det altid hævdes at hun ikke dyrkes, men kun "æres". Hun bliver også billedet på den fuldendte kvinde, ren, kærlig, opofrende der gennem sin forbøn frelser sjæle.

Samtidig sker der også noget andet. Når Maria ophøjes til det utrolige, så gribes folk også af en uimodståelig trang til at gøre hende mindre. Måske ikke så meget Maria selv, skønt hun i Italien f.eks kan kaldes porcomaria, svine-maria, men især kommer det til at gå ud over den almindelige kvindeopfattelse. Almindelige kvinder tåler ikke at blive ophøjet og i den grad sat på en piedestal, og det slår derfor i katolsk kultur ofte over i sin modsætning således at kvinden både er madonna og luder, tilbedt og foragtet.

Dette er ikke i samme omfang en fristelse i protestantisk kultur, hvor man med romantikken som undtagelse har et meget mere jordnært og realistisk billede af kvinden, som man derfor også har lettere ved at ligestille med manden.

Men lad os vende tilbage til den protestantiske Maria, som indtræder i en særlig række af bibelske skikkelser, nemlig små, ubetydelige mennesker, der alligevel viser sig at være udvalgt til at være redskaber i Guds store planer.

Askepot- og klodshanshistorierne og utallige andre eventyr, frøkongen, prinsen og den fattige pige (eller korpigen i moderne tid) etc. er genigtninger af et centralt bibelsk motiv, nemlig at det næsten altid er klodshansskikkelsen, der vinder over dem, der er klogere og stærkere. Det er så meget mere tankevækkende som det i primitive samfund som dem, hvor Biblen og eventyrene er blevet til, altid er den ældste og førstefødte, som har krav på den fædrene arv. Men i en række afgø-

*Madonna med barn.
Detalje, Roskilde
Domkirke.*

rende situationer går det anderledes. Esau og Jakob kæmper om fader Isaks velsignelse, og Jakob som er den yngste får den, ganske vist ved svindel. Isak er nemlig blevet så gammel og blind at han ikke kan skelne mellem en behåret arm, som Esau har og en arm iklædt i skind som Jakob har. Derfor vinder Jakob.

Det samme gjorde sig gældende med Isak selv, der "vandt" over sin storebror, Ismael og tog Guds velsignelse og forjættelse fra ham. Det er jo ikke rimeligt, men sådan vil Gud det nu, for "jeg Gud er hævet over begreber som ret og rimelighed. Derfor vælger jeg en anden end dig – al din ret til trods". Uretfærdigheden skal således vise at det er Gud der har bestemt, hvad der sker.

Det er den samme historie gang på gang. Da den kæmpestore filisterhelt Goliat så David "blev han fyldt af foragt for ham; det var jo bare en rødmosset dreng, der så godt ud" (1. Samuelsbog kap. 17).

Da Gud udpegede Moses som folkets fører, søgte Moses at vægre sig ved bl.a. at påpege, at han var stammer og derfor ikke kunne være leder. Det samme gælder en række profetudnævnelser. Da Jesajas udnævnes til Guds talerør, er han fortvivlet: Ve mig, det er ude med mig, for jeg er en mand med urene læber" og kan derfor ikke tjene Herren. Men Gud lader hans mund rense med glødende kul (6,5 ff): Igen undermåleren, der bliver udvalgt som Guds redskab. Og det fortsætter på samme vis: Profeten Jeremias får ikke blot rensset sin mund, men også lagt ordene på tungen, så at han ikke behøver at forme dem selv. Ezekiel får ikke blot lagt ordene på tungen, men ned i maven, idet han bliver beordret til at æde den bogrulle, hvori Guds ord er nedskrevet. Og den lille uskyldige og ubetydelige pige, Maria får også lagt sit barn, verdens kommende frelser, ind i maven uden at hun selv har gjort noget for det.

Det er en så integreret indsigt hos de gamle jøder, at da Jesus foretager sit indtog i Jerusalem Palmesøndag, skal han komme ridende på et æsel med ordene fra profeten Zakarias: "Se din konge kommer til dig, sagtmodig, ridende på et æsel...".

Hver gang bruges denne underdrivelseshistorie til at vise at det er Gud, der har sat dette store værk i gang og det er hans suveræne vilje. Vi skal ikke stole på mennesker, ikke engang jomfru Maria, men på Guds nåde. Sådan tænker en lutheraner. Der er intet sted det fremgår tydeligere end i Marias lovsang i Lukasevangeliets første kapitel, hvor det blandt hedder:

"Han har set til sin ringe tjenerinde... . For herefter skal alle slægter prise mig salig, thi den Mægtige har gjort store ting mod mig. Helligt er hans navn, og hans barmhjertighed mod dem, der frygter ham, varer i slægt efter slægt...".

Luther om Maria

Kirkens opfattelse af Maria tager udgangspunkt i det led i den nikænsk-konstantinopolitanske trosbekendelses anden trosartikel, der siger, at "Jesus Kristus, Guds enbårne søn, som er født af Faderen før alle tider..... blev kød ved Helligånden af Jomfru Maria og blev menneske...".

I de ortodokse kirkesamfunds faste ikonprogrammer er Maria en gennemgående figur. De mange afbildninger af Maria og hendes vita - fra Annas og Joachims omfavelse i Jerusalems gyldne port og Marias fødsel til hensovningen - tager afsæt i det forhold, at hun er Gudsfødernes, Theotókos. Dernæst, som 'Livets kilde' og 'Den brændende tornebusk', er hun 'vejviser', 'Den uvisnelige rose', 'Alle bedrøvedes glæde', osv.

I katolsk regi finder man en gennem århundreder udviklet teologisk Maria-lære - en Marialogi, der tilsvarende beror på hendes funktion som "Gudsfødernes", det at "Gud (Logos) fra sin undfangelses første øjeblik har gjort sig til ét med det tempel, han modtog af hende". Dogmet, tros læresætningen, om Maria som Theotókos proklameres ved et kirkeligt koncil, afholdt i 431 i Efesos. Det begrundes i hendes frivillige, modtagende 'ja' til at føde Guds søn, jf. Lukas kap.1,28: "Se, jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord."

I den romersk-katolske kirke følges dette fundamentaldogme op af, indtil videre, i alt tre marianske dogmer. Det andet dogme, om Marias bestandige jomfruelighed, altså det forhold, at hun er jomfru før, under og efter Jesu fødsel, "Aeiparthenía", proklameres ved en synode i Toledo i Spanien i 649, med skriftdokumentation i Matthæus-evangeliet kap. 1,18 og med henvisning til bl.a. kirkefædre Hieronymus og Augustin samt apokryfer som fx Jakobs Forevangelium.

Dogmet om Marias ubesmittede undfangelse, "Conceptio Immaculata", proklameres som åbenbaret af Pius IX i 1854 og fastholder, igen med henvisning til hendes særlige funktion som sand Guds moder, at Maria er forløst på en særlig måde: Hun er friholdt fra arvesyndens konsekvenser. Maria føder derfor uden smerte, ligesom hun hverken dør eller forrådner. Men efter at have tilendebragt sit jordiske liv, optages hun helt og fuldt, med sjæl og legeme, i den himmelske herlighed, som det formuleres i Assumptionsdogmet, 1950.

Kommende katolske marianske læresætninger kunne tænkeligt fokusere på Maria som 'Himmel-

dronning', eller 'Mediatrice', nådens formidlerinde og forbindelsesled til forløseren.

I protestantisk sammenhæng nærmest glimrer Maria med sit fravær. Således er der også i folkekirken udbredt stilhed om Maria.

Navnlig den reformatoriske ortodoksi smed Maria på porten, vel som modspil til den katolske kirkes officielle lære om Maria og hendes folkelige popularitet, der fik billedkunstneriske udtryk i motiver som fx 'Madonna Misericordia' 'Madonna med kåbe'; 'Maria Lactans', den ammende Maria, der er et yndet motiv i 1100-tallets følelsesbårne, mystiske spiritualitet, som den formuleres hos bl.a. af Bernhard af Clairvaux (1091-1153) og cistercienserne; Maria der krones som himmeldronning, osv.

Martin Luther kunne ikke fordrage disse fremstillinger af Maria, og skriver polemisk mod dem:

"Man har også malet St. Bernhard sådan, at han tilbyder jomfru Maria, som viser sin søn Kristus de bryster, som han har diet. Ak, hvor har vi givet kys til Maria. Men jeg kan ikke lide Marias bryster og heller ikke hendes mælk, thi de har ikke forløst mig eller gjort mig salig." (WA 46,663)

Og i sommerpostillen fra 1526 afviser han 'Maria Lactans' fremstillingerne tilsvarende:

"Hvis man holder Kristus frem for dig, som man plejer at male (ham), (nemlig) sådan, at (hans) Moder viser ham (sine) bryster, så er det ensbetydende med at prædike Djævelen og ikke Kristus" (WA 10, I, 434).

Luther går her ud fra samtidens medicinske teori, hvorefter modermælk er blod, der har undergået en proces i kvindens krop. Paralleliteten og ligheden er da, at Maria i og med sin mælk giver sit blod for frelsens skyld, som Kristus giver sit blod.

Også 'Madonna med kappe'- motivet afviser reformatoren i skarpe vendinger:

"Har det da ikke været et stort og grueligt kætteri, at vi har rettet al vor tiltro mod vor kære Frues kåbe? Hun har jo ikke udgydt sit blod for os... Det er afgudereri, hvis man viser mennesker væk fra Kristus, hen under Marias kåbe..."(WA 47,276).

Lukas Cranach d. Yngre (1535-40) forsøgte sig, nævner A.M. Aagaard, omkring 1535-40 med et evangelisk 'Kristus med kåbe'- motiv, som imidlertid aldrig slog an. Luther foretrak at ordmale Kristus som en høne, der samler sine kyllinger.

I reformatorisk sammenhæng kunne man dog også genbruge katolske billeder af fx Marias bebudelse, evt. med fjernelse af ledsagende tekstlige elementer, se fx Hanne Kolind Poulsen: Cranach s. 26 f..

Og m.h.t. anvendelsen af billeder, er forskellen også en forskel i den måde, hvorpå billedet tolkes. Luther yndede især enkle billeder, og bibelske motiver. Alligevel har Maria en central og ofte negligeret plads hos Luther.

Udgangspunktet for ham er Marias opgave som Guds moder eller med Efesos-konciliets formulering, som Luther anvender, 'gudsføderske'. Han omtaler også Maria som "himlens dronning", og ligeledes "troede han gennem hele sit liv ikke blot på den jomfruelige undfangelse, men også på Marias jomfruelighed før, under og efter fødslen....og der er intet, der tyder på, at reformatoren nogensinde satte spørgsmålstegn ved en biologisk tolkning af jomfrufødslen." (A.M. Aagaard s. 53).

Det altafgørende og gennemgående er Luthers bibelske, kristologiske afsæt og fastholdelse af, at Marias plads i frelsens historie er rent menneskelig. Gud sørger alene for frelsen.

Maria ophøjes derfor hverken til gudinde eller afgud. Hun er slet og ret eksemplet par excellence på, hvorledes Gud gør store ting og nådigt bøjer sig mod mennesket i al dets ringhed. Og hun tager som et ringe og fattigt og helt almindeligt menneske, imod Gud og Guds vilje i tro.

Maria er således eksemplarisk menneske og trosforbillede. Et blandt flere. Hos Luther skildres hun akkurat ikke som en illumineret 'stjernemadonna' eller helgen. Hun fremstår i hans udlægning af *Magnificat*, *Marias lovsang* (Lukas 1,46-55), fra 1521 – nærmest i skikkelse af en samtidig sachisk bondepige.

Luther stilede sin kommenterede oversættelse af *Magnificat* til den sachiske fyrste Frederik d.Vise, der var begejstret tilhænger af Maria-kultus. Luther vil, at fyrsten af Marias Gud skal lære at regere

over sine undersåtter og bøje sig nådigt over dem. Og af Maria skal og kan man lære at tro og hvad tro er. Ydmyg modtagelse af Guds nåde og vilje.

Luther modstiller i sin udlægning af *Magnificat* konsekvent den mægtige Gud og det afmægtige menneske:

"Guds overstrømmende rigdom har i hende forenet sig med hendes dybe fattigdom,

Guds ære med hendes uduelighed,

Guds værdighed med hendes kummerlighed,

Guds storhed med hendes ringhed,

Guds godhed med hendes mangel på fortjeneste,

Guds nåde med hendes uværdighed".

Med sin lovsang sætter Maria ikke fokus på sit selv, men viser netop hen til Gud, skriver Luther:

"Den, som derfor vil ære hende på rette måde, må ikke blot se hende for sig, men må også se hende stå foran Gud og dybt under Gud... for at du ved dette syn må blive bevæget til at elske og prise Gud for sådanne nådegaver og for at du derved må blive tilskyndet til at vente dig alt godt af en sådan Gud, der ser i så stor nåde til ringe, foragtelige og uduelige mennesker og ikke forsmår dem... Tror du, der er noget, hun hellere vil, end om du således på hendes foranledning kommer til Gud og af hende lærer at tro og håbe på Gud... Hun vil ikke, at du kommer til hende, men at du på hendes foranledning kommer til Gud."

Det er således de reformatoriske kernepunkter, der gør Maria til en central skikkelse hos Luther.

I de bibelske tekster fremstår hun som en helt almindelig pige, et menneske, der i ydmyghed modtager troen og frelsen gennem Kristus. Lovsangen er hendes bekendelse. Eksempel til efterfølgelse.

"Luther ærer altså ikke Maria på trods af sin reformatoriske tro, men på grund af netop denne tro." (AM Aagaard).

Altertavlen i Roskilde Domkirke

Altertavlen i Roskilde Domkirke

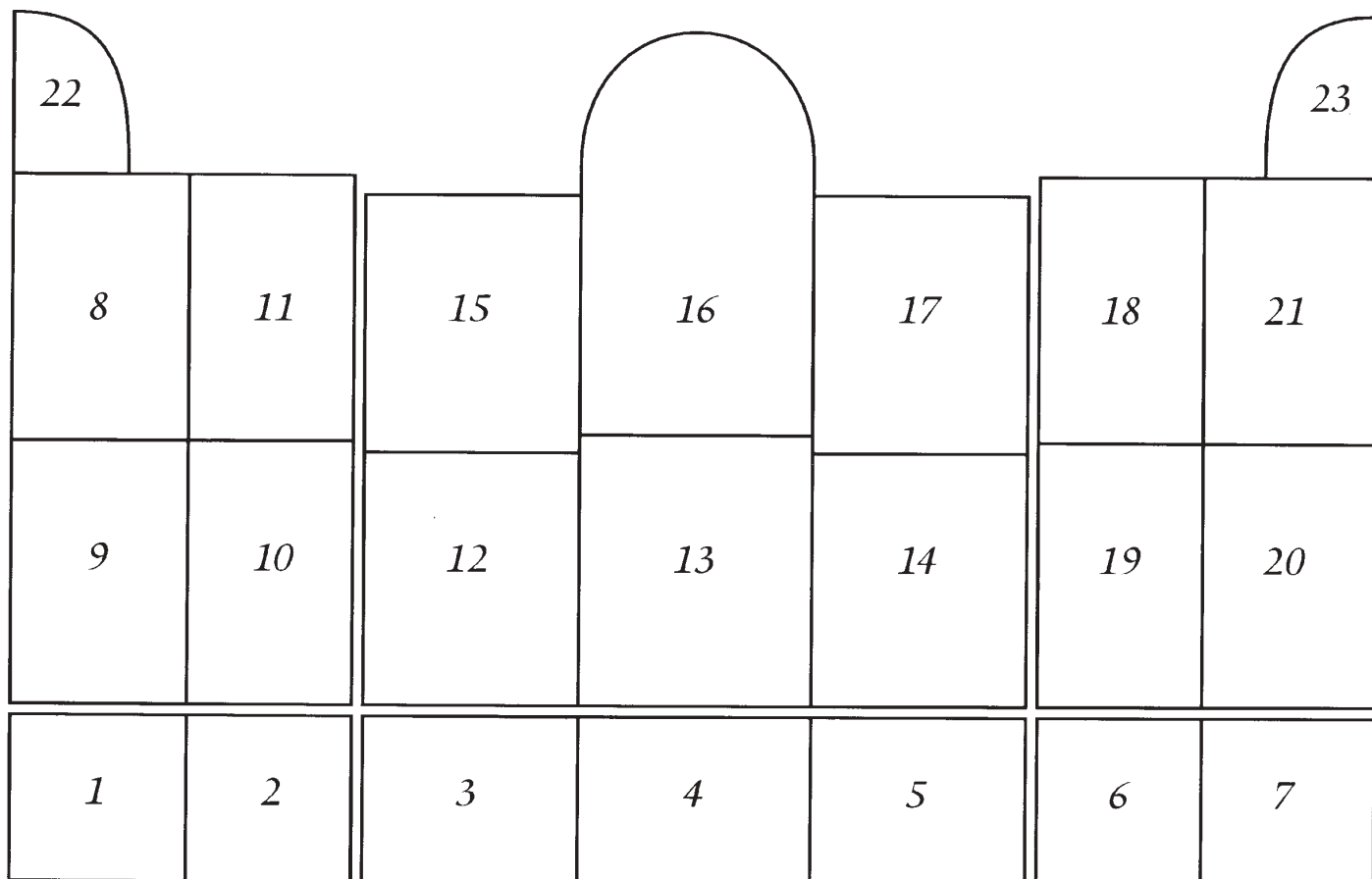
Altertavlen i Roskilde er fremstillet i omkring midten af 1500-tallet i Antwerpen.

Ifølge Axel Bolvig kan den dateres til ca. 1555. Til Roskilde kommer altertavlen mellem 1555 og 1623. Men omstændighederne omkring dens oprindelse og ankomst til Danmark er ukendte. Således er der fx ikke afbildet nogen stifterfigurer på tavlen, som tilfældet er med fx Claus Bergs lidt tidligere tavle i Sct. Knuds Kirke i Odense. Noget tyder dog på, at tavlen blev indkøbt af Herluf Trolle og Birgitte Gøye, og at den før den kom til Roskilde stod i Frederiksborg Slotskirke.

Den trefløjede altertavle udmærker sig ved at være

renset for katolske motiver. Dens billedfelter fokuserer på det kristologiske, som det fremgår af oversigten over billedfelterne overfor:

Predella'en optages af motiver fra Jesu barndoms-historie, mens resten af tavlen optages af begivenhederne fra påske og videre frem, idet man kan undre sig over fraværet af et nadver-indstiftelses-billede. Hvorfor mangler et sådant? Kan det mon skyldes, at nadverens sakramente blev indstiftet under gudstjenesten og rakt menigheden, så indstiftelsesordene på en måde gjorde en billedlig, fortællende gengivelse heraf 'overflødig'? Dét ville være en ægte luthersk pointe, og understrege det reformatoriske fokus på Ordet.

Oversigt over billedfelter på Roskilde Domkirkes altartavle:

1. Bebudelsen	13. Ecce Homo
2. Maria besøger Elisabeth	14. Tornekroningen
3. Hyrdernes tilbedelse af barnet	15. Korsbæringen
4. Omskærelsen	16. Korsfæstelsen
5. De hellige tre kongers tilbedelse af barnet	17. Nedtagelsen fra korset
6. Barnemordet	18. Gravlæggelsen
7. Flugten til Ægypten	19. Jesus i dødsriget
8. Jesus for ypperstepræsten Kaifas	20. Jesu opstandelse
9. Jesus for Pilatus	21. Himmelfarten
10. Jesus sendes bort af Pilatus	22. Jesus efter opstandelsen
12. Hudflettelsen	23. Fodtvætningen

Sangtekniske råd

af organist Finn Evald

Sang kan på mange måder sammenlignes med forskellige former for sport.

Den kræver udvikling af muskler, en hensigtsmæssig vejrtrækning og dertil også en særlig teknik og kondition, hvis man vil synge rigtig godt.

Vejrtrækningen er den del af sangteknikken, hvor de fleste kan forbedre sig.

Man forestiller sig nemlig fejlagtigt at vejrtrækningen ligger højere oppe i brystkassen, end den reelt gør. Derfor hæver man brystkassen og skuldrene for at få meget luft ind, inden man danner tonen. Denne bevægelse giver ikke megen ekstra luft af den enkle grund, at ribbenene hindrer udvidelse i den del af lungerne. Oven i købet kan denne bevægelse være forstyrrende for struben, hvor tonen jo skal dannes. Den rigtige vejrtrækning ligger i bunden af lungerne.

Derfor skal man fornemme, at indåndingen sker i maven. Her kan lungerne udvide sig uden at ribbenene begrænser. Derfor synger man bedst, når man står op. Hvis man sidder, skal man rykke frem på stolen, så maven ikke klemmes fordi man synker sammen.

Øvelse:

Prøv at stå op i klassen. Sæt hænderne i siden og træk vejret så dybt, at man mærker at hænderne skubbes til siden. Prøv derefter at trække vejret samtidig og på tælling. Lad derefter luften sive ud af munden på lyden "s" (som en punkteret cykel). Den, der holder længst ud, har den bedste vejrtrækning og kondition.

Begynd eventuelt hver sangtime med denne øvelse. Erstat "s"-lyden med en tone på fx. lyden "y".

Stemmelæberne har man meget lidt indflydelse på. Det har man til gengæld på klangen, som kommer ud af munden. Enhver tone kræver rum, hvis den skal klinge.

Alle musikinstrumenter har et rum, hvori tonen forstærkes. På samme måde har stemmen et rum, som skal forstærke klangen. De største rum er mundhulen og næsehulen. Mundhulen er den vigtigste, men også den mest besværlige, når det drejer sig om sangteknik. Problemet er, at man kan gøre rummet meget lille, eller gøre det meget stort alt efter hvor man "indstiller" det. Man kan nærmest lukke

stemmen helt til med en forkert stilling af tungen, eller man kan gøre den "slank", så lyden kommer flot ud.

Øvelse:

Læg forsigtigt hånden på struben og gør en synkebevægelse. Strubehovedet bevæger sig op og den bløde gane ned – mundhulen er nærmest væk.

Prøv at synge en tone på lyden "ny" med denne lukkede mundhule og hør hvor lille og skarp klangen er. Prøv derefter at gentage øvelsen men med en gabebevægelse i stedet for en synkebevægelse. Nu bevæger strubehovedet sig ned og den bløde gane op. Herved opnås den største plads, som man kan lave.

Syng den samme lyd, som før, men med denne gabefornemmelse, og mærk hvor stor og rund klangen bliver. *Det er naturligvis denne position, der er den ideelle for sang.*

Der er selvfølgelig mange andre forhold i sangteknik end det, der her er nævnt. Men med disse få råd kan sangen blive forbedret betydeligt.

Til sidst skal det også nævnes, at ørerne spiller en stor rolle i sang. Man skal hele tiden høre, om den lyd man producerer er god, og om den svarer til den lyd som kommer fra instrumentet man synger til eller svarer til den lyd, som de andre omkring en synger.

Hvis ikke man har sine ører med, bliver sangen falsk og uskøn!

Nu kom der bud fra englekor (DDS 71)

Introduktion til underviseren

Thomas Kingo forfattede i 1689 salmen, med i alt 9 vers, som evangeliesalme til Mariæ Bebudelsesdag. Salmen indgik i Vinterparten og senere i Kingos Salmebog. I den nye salmebog er teksten Grundtvigs bearbejdede og 'historicerede' version. Nærmere om salmens historik og ordforklaringer i J.Kjær-gaard: Salmehåndbogen bd. II, s.72 f.

Salmen synges især på melodi af H.O.C. Zinck fra 1801; men Kingo anførte oprindeligt til salmen melodien "*Maria hun er en Jomfru reen*".

Marias bebudelse på altertavlens predella.

Indhold:

Salmen er bygget op over Lukas-evangeliet kap.1, 26-38, bebudelsen til Maria.

Synsvinklen bevæger sig fra panoramisk til close-up. Og tiden i salmens nuværende form fra fortid, bebudelsens tid, til den syngendes aktuelle nutid. I den oprindelige salmetekst skildrede Kingo bebudelsen som 'nutidig' med formuleringen, 'Maria nu det budskab får...'.
I 5. strofe svares der på budskabet. Men det, der i første omgang kunne synes at være Marias modta-

Salmens første strofe skildrer Gabriels sendelse til Maria som følge af Guds bestemmelse om inkarnationen, i anden strofe med fokus på mødet mellem Gabriel og den forskrækkede Maria.

Indholdet af englens hilsen og budskab til Maria optager den følgende salmesekvens, stroferne 3-4.

I 5. strofe svares der på budskabet. Men det, der i første omgang kunne synes at være Marias modta-

gende svar (str. 5, vers 1-4), viser sig i 5. verselinje at være det syngendes 'jeg's, dvs. menighedens, bøn om selv at få hjælp til at undfange, modtage, Jesus, åndeligt, i hjertet. Sker det, vil Guds rige allerede have taget sin spæde begyndelse, for senere at udfoldes helt, i himlen (str. 6).

Forslag til arbejde med salmen

Salmeteksten

1. Syng salmen igennem.
2. Lad konfirmanderne fortælle, hvad salmen overordnet handler om.

Fortælling

3. Genfortæl for konfirmanderne Lukas-evangeliets beretning om bebudelsen.

Lad konfirmanderne parvist formulere spørgsmål til teksten (evt. skriftligt) og skriv dem op på tavlen. Hvilke forskellige problemer rejser Marias graviditet – og for hvem? (Maria selv, Josef, hendes forældre & slægt, samfundet). Samtale om udvalgte spørgsmål.

Som supplement til drøftelsen af spørgsmålene, og til yderligere belysning af Lukas-teksten samt salmen kan man oplæse eller genfortælle Cecil Bødker: Marias barn. Drengen. Af kapitel 1, s. 7-19: "*Den fremmede*".

4. Alternativt kan man arbejde videre ud fra salmen.

Det er her vigtigt at pege på, overfor konfirmanderne, at i salmen er initiativet helt Guds: "Gud så til dig i nåde"; "en nåde.. sig over dig skal bøje" - den, der synger, ønsker også at "undfange Jesus" - og hvad vil det sige? hvordan kan Jesus undfanges 'i hjertet'? (Man kan her inddrage det paulinske 'pistis ex akoues').

Hvad betyder dette for opfattelsen af Maria? (Hun bliver eksemplet på et menneske, der modtager livet af Guds hånd).

5. I salmens tredje strofe tiltales Maria som "Livsaligste blandt Evas køn". Hvorfor?

Kingo's ordvalg spiller her på en kirkehistorisk velkendt modstilling af Eva og Maria. Denne modsathed formulerer Zeno, der var biskop i Verona 363-372, på flg. måde:

"Men mens Djævelen havde såret og fordærvet Eva, idet han listede sig ind gennem øret med

overtalelse, så fjernede Kristus, som trådte ind i Maria gennem øret, alle laster fra hjertet..." (Tractatus I.13.10). Maria bliver altså gravid gennem øret!

Et konkret eksempel på, hvordan denne modstilling Eva/Maria konkret får udtryk, ses i en af Kölns katolske kirker, St.Maria im Kapitol. I denne kirke står en menneskestor træfigur af Maria med barnet. I sin højre hånd holder Maria en frugt, et æble, - og ved foden af statuen er lagt et frisk æble, symbolet på at hun, Maria, modsat Eva, ikke lod sig friste til at spise den forbudne frugt – men var tro.

Eksemplet lader sig også bruge i protestantisk sammenhæng som udgangspunkt for en samtale med konfirmanderne om tro/tvivl; lydighed/ulydighed.

Som udgangspunkt for samtalen kan man alternativt vælge at oplæse Martin A.Hansens novelle fra 1949 "Paradisæblerne", for konfirmanderne.

For de, der ikke kender novellen, gives her et resumé: Novellens jeg-fortæller skildrer en begivenhed, han kommer ud for som 12-årig, og endnu ikke konfirmeret skoledreng. Under et besøg hos sin bedstemor, der repræsenterer en traditionel kristen tro og urokkelig stabilitet, sendes han ind til hendes nabo, en tidligere herregårdsskytte, med mad. I skytten møder han bedstemoderens gennemførte modsætning, såvel konkret som livsanskuelsesmæssigt, idet han repræsenterer en positivistisk-naturalisme. På sin vej hjem møder og opholdes 'jeg'-fortælleren af sin tidligere skolekammerat, Ejnar, der nu er blevet tjenestedreng og kun drømmer om at stikke af fra det hele. For som hans situation er, kan det hele være ligegyldigt. Drengene ryger en pibe tobak sammen og taler lidt om piger. Derfor er det med lidt forsinkelse, at drengen endelig kommer af sted hjemad. Men det er blevet tåget og mørkt, og han farer vild, og falder bl.a. i grøften - og undervejs, alene ude i mørket, konfronteret med sin egen angst og med døden, må han tage stilling til sit liv og grundlaget for det.

En samtale med konfirmanderne om novellen kan fokusere på, hvordan drengen forholder sig til paradisæblerne (symbol for den kristne tradition), han skal bære med hjem i en kurv, og det æble, han ved afskeden med sin mormor får af hende. Hvad ville konfirmanderne gøre og vælge i en tilsvarende situation - for hvert enkelt menneske rejser det spørgsmål sig, som rejser sig for Adam/Eva, for drengen i "Paradisæblerne", for den enkelte konfirmand - hvad er grunden i dit liv ?

Modstillingen Eva/Maria og begivenhedens betydning kan man også klargøre for konfirmanderne ved at genfortælle Gunda Jørgensen: "Eva og Maria".

Billeder

6. I Roskilde Domkirke optræder bebudelses-motivet flere steder (vedlagt som overheads):

- På altertavlens predella, t.v.
- På Margrethes sarkofag, kortsiden nærmest alteret.
- Også kalkmaleriet af "Anna Selvtredje" i kirkenes Hellig Tre Kongers kapel refererer motivisk til jomfrufødslen.

Ad a) Lad konfirmanderne iagttage Bebudelses-scenen fra altertavlen i Roskilde Domkirke.

i) Og bed dem udpege:

Maria - forklar at hendes navn måske betyder 'ønskebarn', eller evt. 'den korpulente' – hvordan kan det sidste forstås?

Gabriel - forklar betydningen af 'engel': 'sendebud'

Symbolet for Helligånd – duen, hvordan er den kommet ind til Maria?

Symbolet for renhed - liljerne

Symbol for urenhed - katten; natpotten bagerst i billedet

Marias bønnebog - hvad viser den om Maria?

Husaltret - med motiv af Kristus i Getsemane, i midterfeltet

De to stager og deres betydning: den gamle pagt, den nye pagt.

Marias bebudelse. Detalje, Margrethe I's sarkofag

Hvordan vil konfirmanderne 'italesætte' billedet – hvem siger hvad i situationen, der skildres?

Lad dem dernæst se efter i Lukas-evangeliet: Hvad siger englen til Maria (kap.1,28) – og hvad betyder englens hilsen? Hvorledes reagerer Maria? Lukas kap.1,29 – 38. Kommenter hendes reaktion.

Maria er forlovet med Josef. Hvorfor er han ikke med på billedet?

Og hvordan mon han stiller sig til det skete (sml. Matt. 1,19 ff.); hvad skulle han ifølge samtidens praksis havde stillet op med Maria? Ifl. fx 4 Mos.5,12-31, eller Jakobs forevangelium, skulle hun drikke forbandelsesvand og udstødes, dersom hun er 'skyldig'.

Hvad fortæller historien ved at understrege, at barnet Jesus fødes af en jomfru? Man kan her sammenligne med de særlige omstændigheder ved fx Isaks eller Johannes Døbers, eller ifl. Jakobs for-evangelium Marias undfangelse og fødsel, af aldrende forældre.

ii) Alternativt kan man bede konfirmanderne beskrive billedfeltet fra altertavlen, så detaljeret som muligt: Hvordan er Maria, h.h.v. Gabriel skildret? Hvad siger de mon til hinanden?

Forklar supplerende betydningen af krukken med liljer. Hvorfor er den placeret i midten af billedet? (sml. at Maria undertiden omtales som et kar: 'vas'). Forklar også duen og alterbordet med de to stager i baggrunden af billedet. Nb!

Anna Selvtredje. Hellig tre kongers kapel

Midterste felt af det trefløjede husalter i billedets baggrund har det anakronistiske motiv 'Kristus i Getsemane'.

Sengen med det grønne gardinforhæng er ifl. A. Bolvigs tolkning en metaforisk henvisning til Højsangens seng: "Hvor er du fager, min ven, ja, dejlig er du, vort leje er grønt" (Højsangen 1,16) men grøn er jo samtidig Helligåndens farve. Katten i billedets forgrund er et i middelalderen typisk symbol for urenhed, herunder seksualitet (kattedyret er som bekendt forbundet med hedenske frugtbarhedsgudinder, så som 'Den store moder' og den nordiske Freja) og kontrasterer således resten af sceneriet.

En udførlig gennemgang af billedfeltet findes hos A. Bolvig: Altertavlen...s. 46 –51.

Ad b) Sammenlign billedfeltet på altertavlen med sarkofagens bebudelsesbillede og find ligheder og forskelle. Samtal om, hvad der ligger i de iagttagne ligheder/forskelle.

Hvis der i den lokale kirke findes tilsvarende motiver, er det naturligvis oplagt at foretage yderligere sammenligninger med disse.

Alternativt kan konfirmanderne søge flere bebudelsesbilleder på internettet, se fx

www.kfki.hu/~arthp/html/m/master/flemalle/2/annuncia.html eller www.bnf.fr/en/luminures/images/jpeg/i8_0055.jpg eller www.nga.gov/cgi-bin/pimage?12138+0+0

Ad c) Kan konfirmanderne komme med et bud på, hvordan motivet "Anna Selvtredje" hænger sammen med Marias 'jomfruelighed'?

Supplerende:

I løbet af forberedelsesforløbet, (men måske ikke lige op til arrangementet i Roskilde, hvor det kan forvirre) er det oplagt at synge salmen til begge melodier, og bede konfirmanderne begrunde, hvilken de bedst kan lide!

Vil man i voksenpædagogisk sammenhæng bruge bebudelses-teksten i en diskussion om under/mirakel versus rationalitet, kan henvises til en amerikansk film fra 1985 med Jane Fonda, Anne Bancroft og Meg Tilly: "Vor Herres egen Agnes". Her spiller Fonda en psykiater, der bliver indblandet i en sag, hvor en ung nonne har født et barn, hvorefter barnet dræbes." (Spilletid: 1 time 35 min.).

En stjerne på himlen
og flere og flere
i nat føder himlen
med jordiske veer
i nat lover himlen
at den vil befri os
Maria på æslet
med lille Messias.

Maria skal føde
sin glæde med smerte
der banker et hjerte
bag vinterens hjerte
selv kulden og mørket
har håb de vil gi' os.
Maria på æslet
med lille Messias.

Hun bærer på barnet
nu føler hun veen
et hjerte så trodsigt
som spurven i sneen
er krybbe til vugge
for den som skal fri os.
Maria på æslet
med lille Messias.

Og han som bær' verden
bar hun som var kvinde
som æslet bar hende
da tiden var inde
fred lyder det råb
som nu genlyder i os.
Maria på æslet
med lille Messias.

I nat ruger himlen
på glæden og freden
så varsomt i mørket
som fuglen i reden
og freden og glæden
nu fødes de i os.
Maria på æslet
med lille Messias.

I fødslen er glæden
forbundet med smerten
dog aldrig var glæden
så hjemløs i verden
men stalden og krybben
er tegn som skal si' os.
Maria fandt plads
da hun fødte Messias.

En plads mellem får
i en stald mellem stude
hun fødte og svøbte
den lille i klude
og hyrdernes glæde
var stor som Marias
lys tændes i mørket
nu fødtes Messias.

*Tekst: Johannes Møllehave
Musik: Anne Linnet (1989)*

Lille Messias

Introduktion til underviseren:

Teksten til "Lille Messias" er skrevet af Johannes Volf Møllehave, f. 4.1.1937, præst, forfatter og foredragsholder. Møllehave behøver med sit omfattende forfatterskab, der spænder over erindringsromaner, prædikensamlinger og litterære tolkninger, næppe en udførlig præsentation.

Af hans bibelhistoriske sange er "Dejlig er haven" (cd - indspilning fra 1997, med bl.a. 'Maria og englen') samt denne julesang fra 1989 især kendte. For melodien står komponisten Anna Linnet.

Indhold:

Salmen skildrer i 7 strofer en kosmisk begivenhed, der omfatter himmel og jord, Maria og det enkelte menneske: Messias fødsel.

En stjerne på himlen lover menneskets befrielse (strofe 1). Maria bærer det barn, hjerte, der skal fødes og befri verden, og hun får veer (str. 2-3). Fjerde strofe understreger barnets sande menneskelighed, Jesus Messias har været båret af sin mor, en jordisk kvinde – en kvinde, der 'da tiden var inde' selv blev båret af et æsel. I en mørk stald med en krybbe gøres klar til fødslen, for en stald er det sted, den hjemløse må fødes i (str. 5-6). Men nu sker fødslen, og Marias glæde over barnet blander sig med hyrdernes glæde. Himlens mørke må vige, "lys tændtes i mørket" (str. 7): Messias er født.

Forslag til arbejde med salmen:

Salmeteksten.

1. Syng sammen salmen igennem.
2. Samtale om salmen: Lad konfirmanderne genfortælle salmens indhold.

Sørg for passende understregning af bl.a. flg. fokuspunkter:

Hvad fortæller salmen om Messias? Fødslen bringer befrielse, fred, glæde.

Hvad fortæller salmen om Maria? - Hun er en kvinde på æselryg, dvs. fattig, og skønt hjemløs omsorgsfuld overfor barnet. Hun mærker veer og føder med smerte (str. 2,3,6).

Dette sidste må understreges som en særlig protestantisk pointe, idet katolsk Maria-forståelse fastholder, at Maria føder uden smerte. Ifølge dogmet om Marias ubesmittede undfangelse, proklameret 8 dec.1854, er Maria nemlig frelst

på en særlig måde, idet hun er friholdt fra arvesynden og dens konsekvenser, jf. I Mos 3,16.

Kommentér omkvædet str. 1-5 "Maria på æslet med lille Messias" overfor sidste strofes afsluttende verselinjer.

Hvor fødes og vugges Messias? (str. 7: i en stald; i mørket; i hjertet: str. 3 og 5).

Hvem føder? himlen (str. 1), Maria (str. 2), føder Messias; freden og glæden fødes 'i os' (str. 5). Bemærk også spillet i salmen mellem lys og stjerne versus mørke, himmel og jord.

Endelig om æslet: Kan konfirmanderne huske, om æslet optræder andre steder i NT?

Lignelsen om den barmhjertige samaritaner (Lukas 10,25-42); Indtoget i Jerusalem (Matt. 21,1 ff), jf. forjættelsen hos Zakarias 9,9.

NB! Derimod nævnes æslet ikke specifikt hverken i forbindelsen med rejsen til Bethlehem, i stalden med krybben (Lukas 2) eller i Matthæus' beretning om flugten til Ægypten (Matt. 2,13 ff.)(Se hertil nedenfor om billedfeltet "Flugten til Ægypten" på altertavlen i Roskilde Domkirke).

Hvorfor 'supplerer' vi det så af os selv - mon det er en forlængelse af Esajas kap. 1,3? Hvad symboliserer æslet?

Billedbetragtning

3. Billeder med julemotiv og udvalgte billeder af Maria med barnet i Roskilde Domkirke (vedlagt som overheads, se også side 18):
 - a) kannikestolene: Jesu fødsel i stalden, med okse og æsel
 - b) kannikestolene: Vismændenes tilbedelse
 - c) altertavlen: Vismændenes tilbedelse
 - d) altertavlen: Flugten til Ægypten, Maria og Jesus på æslet
 - e) skab, søndre fløjgang: Maria med barnet
 - f) kalkmaleri, vestvæggen i Sct.Andreas' Kapel: Maria i stråleglans

Betragt billederne sammen og bestem deres motiv. Sammenlign de forskellige udtryksmåder og -former, m.h.t. materialer, udførelse, placering, osv. Find ligheder og forskelle på billederne - og bed konfirmanderne overveje hvilken fremstilling, der bedst kunne illustrere salmen "Lille Messias".

NB! Det er oplagt at arbejde videre med både salme og billedmateriale i forbindelse med gennemgangen af jule-teksterne hos Lukas og Matthæus, senere i konfirmandforberedelsen.

Her kan Domkirkens billeder af Jesu omskærelse og navngivning samt fremstillingen i templet inddrages supplerende. Dette motiv findes på a) altertavlens predella, midt for; b) billedfelt på kannikestolene; c) Margrethe I's sarkofag, endeflade nærmest alteret.

Fortælling/oplæsning

4. Forslag til tekst til oplæsning eller genfortælling: C.Bødker: Marias barn. Drengen, kap. 7: "Et ganske almindeligt barn..." , s.85 ff. eller: Gunda Jørgensen: *Eva og Maria* eller *Æslet*. (Se også opgaveforslag til salmen 'Nu kom der bud...' om typologien Eva-Maria).

Kreativ opgave.

5. Stjerne-motivet.

I "Lille Messias" varsler stjernen på himlen Messias' fødsel (str. 1) og selv er Messias 'lyset', der kommer til verden (str. 7).

Stjerne-motivet er centralt i Matthæus kap. 2 samt i adskillige salmer, fx Grundtvigs 'Dejlig er den himmel blå' (DDS 136) ; "Af højheden oprunden er" (DDS 106); jf. også DDS 137 og 138; H.Thomissøn: "O Jesus, morgenstjerne..." , med mange flere.

Det er oplagt at arbejde med det bibelske stjerne-motiv og kontrastere det med vor tids astrologiske interesse og stjerne dyrkelse af idoler indenfor mode- og sportsverden, musikken (nb! fx sangerinden 'Madonna') samt den mentalitet TV's 'stjerne-for-en-aften'- konkurrence repræsenterer, ligesom en af sangene ved årets danske grandprix, "Stjerner blinker i dit navn".

NT's jomfru Maria, er ikke 'stjerne-for-en-aften'. Det er ikke hende, der lyser op. Men over hendes liv kastes et nyt lys, som hun modtager. Lyset er akkurat uden for hende, bag hende, hvad 'Maria i stråleglans' - motivet i Sct.Andreas' kapel udtrykker.

Lad konfirmanderne fremstille stjerner - gerne lyssende - som de kan medbringe til arrangementet i Roskilde i november, og bære i optog, alternativt til fakler. (Nogle konfirmander har jo ikke lyst til at bære fakler). Kun fantasien begrænser udfoldelsesmulighederne i praksis. Fx kan man udskære stjerne-skabeloner i tykt pap/tyndt finér eller fremstille stjerner af papmaché. Disse bemales herefter og kan pyntes med glimmer, pailletter, decoupage-teknik, osv. - eller: Fx kan man vikle stjerne-forme/-skabeloner af jerntråde, hvorpå der et trukket skinende glas-/plastik-perler i forskellige lys-reflekterende farver og uensartede størrelser. Eller man kan sy stjerner af filt eller andet stof, som pyntes.

a

b

c

f

d

- a) kannikestolene: Jesu fødsel i stalden, med okse og æsel
- b) kannikestolene: Vismændenes tilbedelse
- c) altertavlen: Vismændenes tilbedelse
- d) altertavlen: Flugten til Ægypten, Maria og Jesus på æslet
- e) skab, søndre fløjgang: Maria med barnet
- f) kalkmaleri, vestvæggen i Sct. Andreas' Kapel: Maria i stråleglans

e

Lovet være du, Jesus Krist! (DDS 108)

Introduktion til underviseren:

Salmens første strofe er et førreformatorisk, tysk modersmålsvers, en såkaldt 'leise', der oprindeligt blev sunget ved gudstjenesten julemorgen. Luther udvider i 1523 teksten til en salme omhandlende inkarnationen. (Hvis konfirmanderne får denne oplysning, må "inkarnation" kort forklares, som fx nedenfor).

Salmen bliver optaget i Roskilde konvents salmebog 1855, i Grundtvigs gendigtede udgave fra 1837. Nærmere om ordforklaringer til teksten og salmens historik i Salmehåndbogen bd. II, s.114 f.

Indhold:

Salmen er opbygget som en lovprisning af Gud, jf. omkvædet.

I salmebogens udgave består den af 6 strofer, hvor den syngende/ menigheden, jf. 'vi' str. 5,4, henvender sig direkte til salmens 'du', Jesus Kristus.

Teksten genfortæller det under, at Guds søn er født på jorden (str. 1). Jesus viser sig i menneskelig skikkelse. Han er født af en kvinde og klædt på i 'kød og blod', inkarnationen (str. 2-3). Trods sin fattigdom (str. 5) er han kongernes konge (str. 6,1) og Guds enbårne søn, der er kommet til jorden med det formål at frelse mennesket (str. 2,4), forsoner det med Gud (str. 4,4) og bytte vilkår med det (str. 5). Gennem Jesu død ('støvets gæst', str. 6,2) frelses mennesket og føres til Gud, "hjem til den lyse kongesal" (str. 6). For dette lovpriser og takker den syngende indledningsvis Jesus Kristus (str. 1,1).

Forslag til arbejde med salmen. Pluk af nedenstående liste ideer til samtale, kreative opgaver, film, m.v.:

Arbejde med salmeteksten

1. Syng salmen strofe for strofe – alternativt kan man oplæse salmen rytmisk, i fælles talekor. Lad efter hver strofe konfirmanderne genfortælle indholdet af de enkelte vers. De skal undervejs have lejlighed til at spørge om betydningen af ord og udtryk, de ikke kender.

Lad herefter konfirmanderne opsamle: Hvad er salmens overordnede fortælling?

Forberedelse: Det kan være en idé at have kopieret salmens enkelte strofer op på overheads – husk at forstørre teksten, så den er læselig. En

overhead kan samle opmærksomheden om den fælles opgave.

2. En anden mulighed er at "samle salmen".

Forberedelse: Kopiér salmeteksten i et antal svarende til antallet af konfirmander plus min. 2!

Klip med en saks den ene af de ekstra kopier i strimler, så de enkelte verselinjer er klippet ud, linje for linje. Strimlerne med linjerne til strofe ét, strofe to, osv. lægges i separate bunker, evt. i kuverter - og fordeles mellem konfirmanderne, som fx kan arbejde gruppevis eller parvist sammen om opgaven.

Konfirmanderne skal nu lægge 'deres' verselinjer i den korrekte rækkefølge. Evt. kan man hjælpe dem ved at have spillet/nynnet salmelodien med dem, før de får opgaven.

Når konfirmanderne har samlet salmens enkelte vers rigtigt, kan holdet i fællesskab 'samle' hele salmen. Her bliver det opgaven at placere stroferne i 'rigtig' indbyrdes orden.

Til det brug er det nødvendigt forud at have klippet salmeteksten på den anden ekstra kopi ud, strofevis. Eventuelt kan man lette 'samlingen' ved at have teksten parat som overhead - både udklippet strofevis, og til sidst hele teksten 'samlet'.

3. Syng herefter salmen igennem i sin helhed, så konfirmanderne lærer den! (Man kan også vælge at synges den ved lektionens afslutning).
4. Hvad ligger der i udtrykket "O Gud ske lov"? Hvorfor lovpriser Gud i salmen?

Bed konfirmanderne overveje, i hvilke situationen det kan være oplagt at synges "Lovet være du, Jesus Krist" / eller sige "Gud ske lov"?

5. Salmens billeder af Jesus Kristus: Hvad siger salmen om Jesus Kristus? – 'Menneske'; 'enbåren Søn'; 'barnlille'; 'Himlens lys'; 'fattig' kom du; 'Konning blandt konger'; osv.

Samtale om, hvad der ligger i disse billeder.

Sammenlign salmens orbilleder med de billeder af Jesus/Kristus, der er i a) sognekirken, b) evt. Roskilde Domkirke (brug et udvalg af vedlagte overheads, bl.a. motivet 'Nådestolen').

Hvilke aspekter lægger disse billeder vægt på? (Se også pkt. 7-8).

6. Hvad udtrykker salmeteksten om Maria? - jomfru 'ren og skær' (str.1); hendes moder-rolle (str.1-2) og fattigdom (str.5).

Fremhæv for konfirmanderne den lutherske pointe, at Maria akkurat fremstilles som menneskelig. Hun ophøjes IKKE som noget særligt; det er ikke hende, der frelser. Men hende, der på jorden modtager frelseren/frelsen.

Arbejde med billeder.

7. Billeder af Jesus. Hvordan så Jesus ud?

På et af billedfelterne på Domkirkens altertavle indgår motivet 'Veronika med svededugen'. Kender nogen af konfirmanderne historien om "Veronikas svededug" ? (Evt. kan man bede dem om at søge historien op, via nettet eller i bøger).

Vis overhead med motivet fra alterpartiet i Roskilde. Kan konfirmanderne finde Veronica ? Perspektiverende og videreførende samtale: Ved man konkret noget om, hvordan Jesus egentlig har set ud?

Kristus og Veronika med svededugen. Detalje, altertavle

Er det nødvendigt med billeder af Jesus Kristus? Hvad tjener de/tjener de ikke til? Lad konfirmanderne begrunde deres svar!

Inddrag evt. billedforbudet II Mosebog 20, 4 f. samt jødisk- islamisk billedforbud.

Billede og virkelighed:

8. Kan konfirmanderne sige noget om forholdet mellem 'billede' og 'virkelighed'?

Udnyt her at mange af dem sikkert har fotos af kæledyr, venner, m.v. fastklæbet på skolekalendere, punge, osv. Hvorfor har de billeder af noget kært tæt ved sig?

Religiøs kitsch: Inddrag glansbilleder og eksempler på religiøs kitsch, fx de forrige år stærkt omtalte COOP – sandaler med Jesus-motiv/Madonna-motiv.

Medbring evt. billeder/ religiøs kitsch som udgangspunkt for samtalen – og til sammenligning med kirkens billeder.

Hvad mener konfirmanderne om den slags billeder - bruger de dem selv, hvorfor/hvorfor ikke? Ville de fx gå med en T-shirt med et print af 'Jesus' på ? Lad dem begrunde deres holdning .

Der fås T-shirts med religiøse slogans. Er det en bekendelse at bære sådan en? Er det en bekendelseshandling at gå med religiøse symboler, som fx kors? Ville det være at trampe/træde på Jesus og/eller Jomfru Maria at gå med COOP-sandalerne?

Benyt evt. bilag: Avisnotits fra URBAN 14.5.2003: "Præster i sandalprotest" (se næste side) Tekst og billede bringes her med tilladelse af Ritzau og Scanpix.

Evt. perspektivering: Ville konfirmanderne gå med en T-shirt med påskriften: "Allah er stor" med arabiske bogstaver? – eller på en ferierejse købe og bruge en bluse med den hinduistiske gud (ofte gengivet med elefantsnabel som 'Ganesha'), Krishna?

Her vil det være muligt at inddrage Paulus' betragtninger vedr. den kristne frihed.

Drøftelse: God kunst og dårlig smag – er der forskel? Hvad synes konfirmanderne og hvad mener præsten? Er det muligt at skelne - og hvordan, altså gives der principper og retningslinjer for at skelne kvalitativt? Hvem bestemmer hvor grænsen går mellem god kunst/dårlig smag?

Forslag til kreative opgaver, IT m.m.

9. Forslag til kreative opgaver.

- Lad konfirmanderne i grupper, parvist eller individuelt illustrere salmen, strofe for strofe, og saml billederne i et stort fællesbillede, til sidst. Hæng det op i konfirmandstuen – eller brug det ved en gudstjeneste, hvor salmen synges
- Evt. en hjemmeopgave, hvis man ikke har pc'er med internet-adgang i konfirmand-lokalet: Lad konfirmanderne gå på jagt efter flest mulige billeder af Jesus Kristus – fra nær og fjern: Hvem kan finde flest billeder? Billeder på gamle kort, fotos af kirkeinventar; billeder fra internettet, Dagmar - kors, osv. kan bruges - og tal sammen om, hvordan de skildrer Kristus. Hvorfor er der så mange forskellige måder at afbilde på Jesus Kristus på ?

- Lad konfirmanderne finde og aftegne hver deres 'yndlingsbillede' af Jesus.

Det kan være et billede de selv har fundet frem til på kort, via nettet, el.lign. eller et billede, inventar i kirken/Roskilde Domkirke.

Materialer: Hver konfirmand udstyres med kulstifter/tegneblyanter og tegnepapir af god kvalitet. NB! det er vigtigt at afsætte rigelig tid til opgaven for at opnå et vellykket resultat.

Det foreslås, at man evt. allierer sig med en billedkunstlærer som instruktør og hjælper i arbejdsfasen.

Til sidst kan billederne udstilles i konfirmandlokalet, fx i forbindelse med forældremøde, våbenhus, el.lign.

Til inspiration kan benyttes Lone Lamps stregtegning af julemotivet, Roskilde Domkirkes kannikestole. Se side 27 (vedlagt som overhead).

Film:

- Se evt. filmen: 'Jesu mange ansigter'. (Fås fx via Religionspædagogisk Center, Frederiksberg, tlf. 33 24 92 50; www.rpc.dk).

Præster i sandal-protest

SKO-SKANDALE

Flere præster og en biskop melder sig nu i koret mod de omdiskuterede strandsandaler med religiøse motiver.

ÅRHUS · I lighed med kristne indvandrere fra Mellemosten protesterer præster fra den danske folkekirke imod, at Kvickly sælger sandaler med billeder af Jomfru Maria eller Jesus, som brugeren kommer til at træde på.

I går meldte biskop Jan Lindhardt, Roskilde, sig også i koret af protesterende.

»Det er ualmindelig klodset, dumt og fjoget gjort af Kvickly. De skulle skamme sig,« sagde han til Dagbladet i Roskilde.

I COOP Danmark, som

FOTO: JENS NØRGAARD LARSEN/
SCANPIX

Kvickly hører under, siger informationschef Jens Juul Nielsen, at man i alt har fået 50 protester foruden mere eller mindre vrede reaktio-

ner i butikkerne. Blandt kristne fra Mellemosten blev vreden mandag eftermiddag så stor, at de gik ind i en Kvickly i Viby ved Århus og ødelagde sandalerne.

Helt ude i hampen

Protesterne var en overraskelse for butikskæden. I arabisk kultur er det stærkt fornærmende at vise fodsåler og træde på noget. Det havde COOP Danmark ikke med i overvejelserne, da denne uges sandal-tilbud blev lanceret.

»Vi har ikke lagt nogen religiøs tolkning i det og troede ikke, at kunderne ville gøre det,« siger Jens Juul Nielsen, som tager protesterne alvorligt, men kalder aktionen i Viby 'helt ude i hampen'.

URBAN 14.05.03 ^{Lritzau/}

Kom tro, kom glæde

Kom, tro og kom, glæde
dansende i kæde,
vi synger på vejen til Betlehem,
her for vort øje
kongen af det høje
er født af jordens kvinde,
se Herrens tjenerinde,
forenet skal vi finde
Gud og mand.

Kom konger og hyrder,
kast de tunge byrder
af purpur og pjalter for barnet ned,
kun tro og glæde
ind for ham skal træde,
se, sangen er hans trone,
et trappetrin hver tone,
i ham skal sig forsone
Gud og mand.

Kom, Himlens keruber,
stjernerne får struber,
al ære får Gud i det højeste,
jorden skal kende
freden uden ende,
al magten får den lille,
al verdens kræfter vilde
skal aldrig kunne skille
Gud og mand.

Her samles de alle,
dem vor Gud vil kalde,
se, her er Guds hus, her er Himlens port,
her er den spæde,
barnedåbens glæde,
her dækkes nadverbordet,
her jubler lovsangskoret
sin første sang for Ordet,
Gud og mand.

På dansk ved Johannes Johansen 1978

Introduktion til underviseren

Teksten er en oversættelse af "*Adeste fideles*" / "*O come all ye faithful*", formentlig en oprindelig fransk salme, hvis latinske oversættelse og melodi skyldes John Francis Wade.

Salmen, der ifl. Salmehåndbogen oprindeligt er brugt og sunget foran julekrybben, er, også i sin engelske form, en af de kendteste julesalmer.

Ved konfirmandgudstjenesten i Roskilde bruges oversættelsen "*Kom tro, kom glæde*", fra -78-til-lægget, af tidl. biskop i Helsingør Stift, Johannes Johansen (f. 1925). I den nye danske salmebog er trykt en anden, anonym oversættelse af salmeteksten, "*Kom, alle kristne*" (DDS 112).

Indhold:

Salmen består i Johansens oversættelse af 4 strofer, den indledende med henvisning til Maria, som "Herrens tjenerinde" (jf. Lukas 1,38). Som Maria er det syngende 'vi', på vej til Betlehem, - for at op-søge barnet, der er født af en jordisk kvinde. Hyrder og konger kaster sig ned foran barnet (str. 2) med deres gaver, purpur og pjalter, mens himlens engle, som stjerner, lovpriser Gud i det højeste (str. 3). Således samles alle i lovsangen over barnet - på vejen til Betlehem, og i kirken, der med sine sakramenter - barnedåb og nadver - er Guds hus og porten til Himlen (str. 4).

Salmen formuleres som et ønske om, at tro og glæde vil indfinde sig og forbinde den syngende med konger og hyrder, med Himlens keruber, i lovprisningen af barnet i krybben, i hvem 'Gud og mand' forener sig.

Omkvædets 'Gud og mand' udtrykker på enklest mulige måde og emphatisk, inkarnationens mysterium.

Forslag til arbejde med salmen:

Salmeteksten.

1. Syng salmen igennem.
2. Spørgsmål til salmen:
 - Hvad handler salmen om?
 - Hvem optræder i salmen? (fremhæv at der ikke er forskel på de fattige hyrder og de rige vismænds tilbedelse)

Nådestolen. Kalkmaleri Roskilde Domkirke

- Hvornår 'foregår' den begivenhed, salmen skil-
drer? (begrund svaret) – og hvornår, ved hvil-
ken højtid, synges den?
 - Hvad siges der om 'Maria', (fremhæv det luther-
ske, hun er 'jordens kvinde', 'Herrens tjenerinde')
 - Hvad siges om barnet ? Og hvad betyder 'Gud
og mand'?
 - Hvordan er stemningen i salmen?
 - Hvordan er tro og glæde forbundet med hinan-
den og hvordan indfinder tro og glæde sig?
 - Hvad er salmesangens funktion og virkning? -
(salmen som en stige til himlen)
3. Senere i undervisningsforløbet kan man vælge
at synge salmebogens tekst-gengivelse, og
samtale om ligheder og forskelle mellem tek-
sterne.
 4. Kreative opgaveforslag: Se under afsnittet krea-
tive ideer, om stjerne og julekrybber, s. 25 ff.
 5. I forlængelse af salmen kan man arbejde videre
med sakramenterne, tag fx afsæt i den gamle
alterbordsforside fra Torslunde Kirke, vedlagt
som overhead i materialet *Luther for konfirman-
der - 2003*.

Kom, alle kristne (DDS 112)

Teksten er en oversættelse af *"Adeste fideles"*, formentlig en oprindelig fransk salme, hvis latinske form og melodi skyldes John Francis Wade.

Salmen, der ifl. Salmehåndbogen oprindeligt er brugt og sunget foran julekrybben, er, også i sin engelske form, *"O come all ye faithful"*, en af de kendteste julesalmer. Den engelske oversættelse, der består af 6 vers, er fra 1841 og af præsten Fr. Oakely.

Oversættelsen i den nye danske salmebog er en anonym oversættelse af salmeteksten, "Kom, alle kristne".

Andre oversættelser kendes, fx *"Kom tro, kom glæde"*, fra -78-tillægget, af tidl. biskop i Helsingør Stift, Johannes Johansen (f. 1925).

Indhold:

Salmen består i salmebogens anonyme oversættelse af i alt tre ensartet opbyggede strofer med emfatisk omkvæd. Heri opfordres til tilbedelse af barnet. Den indbyrdes opfordring gælder alle kristne samt englenerne, der forener sig i et 'Gloria', og i fællesskab ærer Guds søn.

Salmens fokus er julemotivet, barnet i krybben. Salmen er derfor helt luthersk-evangelisk, og en parallel til Luthers eget juledigt til sine børn, *'Fra himlen højt kom budskab her'*, men i sin tekst og tone langt lettere tilgængelig.

Forslag til arbejde med salmen:

1. Syng salmen igennem.
2. Spørgsmål til salmen:
 - Hvad handler salmen om?
 - Hvem optræder i salmen og hvordan er forholdet mellem dem?
 - Hvornår 'foregår' den begivenhed, salmen skildrer? (begrund svaret) – og hvornår, ved hvilken højtid, synges den?
 - Hvad siges om barnet? ('Guds søn'; 'Lys'; 'fred', 'himlens dør' – samtale om disse udtryk)
 - Hvordan er stemningen i salmen (ord og tone)?
 - Hvad er effekten af gentagelsen af "Kom, lad os ham tilbede"?
 - Hvad er salmesangens funktion/formål?
3. Senere i undervisningsforløbet kan man vælge at synge fx J. Johansens tekstgengivelse og samtale om ligheder og forskelle mellem teksterne.
Hvilken variant foretrækker konfirmanderne – spørg efter begrundede svar.
4. Kreative opgaveforslag: Se under afsnittet kreative ideer, om stjerne og julekrybbe, s. 25 ff.
5. I forlængelse af salmen kan man arbejde videre med Lucas-evangeliet kap.2,1-21 - samt Matthæus-evangeliets skildring af Jesu fødsel.

Kreative ideer

Nedenfor gives inspiration til, hvordan man kreativt kan arbejde med emnet både frem til konfirmandarrangementet i Roskilde i november, og mere overordnet kan integrere tematikken i den videre konfirmandforberedelse.

Læseteater.

Om arbejdsformen: Læseteater adskiller sig på den ene side fra almindelig oplæsning og på den anden side fra teater ved at være kreativ oplæsning af en tekst. Ved læseteater arbejdes fx med cirkellæsning – det, der siges, skal netop læses, ikke læres udenad, hvilket aflaster deltagerne for præstationsangst, m.v. "Læseteater er, når tale, krop, gestik og mimik bruges til at udtrykke karakterernes tanker, handling, attituder, standpunkter og følelser – til at udtrykke interaktion mellem karakterer og situationer og til at udtrykke karakterernes konflikter med sig selv." Ved denne arbejdsform, som hverken betjener sig af mange rekvisitter, udstyrsdragter eller kulisser og koreografi, bliver deltagerne øvet i at skabe mentale billeder af de karakterer, der optræder i teksten, som fremføres. Karaktererne eksisterer i deltagerens fantasi, og det gælder for både de, der læser og de, der lytter. Teksten, som bruges, skal egne sig til at blive fortolket og dramatiseret, som fx eventyr.

I november 2003 blev i et samarbejde med Amtscentralen for Undervisning i Vestsjællands Amt, AC-Slagelse, afholdt en velbesøgt introduktion til arbejdsformen. Præster og lærere fra Roskilde Stift arbejdede på denne kursusdag navnlig med tekster fra GT, Isaks ofring, og NT, teksten til juleevangeliet. Begge tekster var bearbejdet på grundlag af Ingrid Schrøder Hansens bibelhistorie.

Med velvillig tilladelse fra AC-Slagelse og kursusinstruktøren stilles den bearbejdede tekst til læseteater over juleevangeliet frit til rådighed for stiftets præster. Tekstfiler med tekstmateriale samt en nøjere introduktion til arbejdsformen fås ved henvendelse til AC-Slagelse, Niels Jannerup, niels.jannerup@skolekom.dk. Supplerende tilbyder samme konsulentbistand til introduktion af læseteater som arbejdsform, fx i provstier. For nærmere oplysninger, se kontaktadresser m.v. bagerst i dette hæfte.

Julekrybbe

I en læseværdig artikel "*Julekrybbens historie*" i Præsteforeningens Blad 2003/49, s.1092 –1100, sporer Henrik Christiansen julekrybbens historiske linjer ca. 2000 år tilbage. Allerede martyren Justin (1. årh.) og Origines (2. årh.) omtaler, nævnes det, at pilgrimme valfarter til en hule i Betlehem, som antages at være 'fødselsgrotten'.

Og med en datofastsat fejrelse af Kristi fødsel d. 25. december, fra og med år 354, banes allerede i oldkirkelig tid vej for de tidligste egentlige julekrybber.

Julekrybben giver pædagogisk mulighed for at visualisere inkarnationens mysterium, at Jesus Kristus samtidig er 'Gud og mand'. I juletiden har folk valfartet rundt for at bese julekrybber, opstillet i private hjem – både i katolske og luthersk-evangeliske områder, og 1700-tallet er julekrybbernes store blomstringsperiode i Tyskland.

Også de liturgiske spil, 'mysteriespillene', der fra ca. 1000 blev opført over juleberetningen for at gøre denne kendt i den almindelige befolkning, har befordret en interesse for julekrybberne – og mange såvel julesalmer som –sange afspejler i deres udtryk, at julekrybber har været almindeligt udbredte og populære. I evangelisk sammenhæng gælder det fx Luthers "*Fra himlen højt kom budskab her*", en salme reformatoren formentlig har skrevet til sine børn, som en slags krybbespil (se herom materialet *Luther for konfirmander – 2003*, s.12 f.), men også salmer af fx H.A.Brorson som "*Her kommer Jesus dine små...*" (DDS 123), m.fl. og H.C.Andersens: "*Barn Jesus i en krybbe lå*" (DDS 103), spiller på krybbetraditionen.

Når den udskårne altertavle fra Antwerpen i Roskilde Domkirke viser De hellige tre kongers tilbedelse af barnet i predella'ens midterfelt, indgår den således i en historisk 'krybbe'- tradition, der rækker langt tilbage. Altertavlen er - også - en julekrybbe, åben fortil, så dens betragter, menigheden, sammen med kongerne får mulighed for at beskue og tilbede, ære, barnet, der er født og nu viser sig i verden. Altertavlen åbner sig og folder sig ud, næsten scenisk, som et teater for tilskueren. Og betragteren, her: menigheden, drages med ind i det drama, der udfolder sig i tekst og billede fra alteret og koret.

Der er altså flere grunde til at arbejde kreativt med emnet 'julekrybbe': Såvel traditionshistoriske, som tematisk-aktuelle, nemlig Domkirkens altertavle, som stiftets konfirmander vil få at se ved gudstjene-

sten. Og så synes julekrybber i øvrigt at være 'trend' i tiden.

Så hvorfor ikke kaste sig ud i det projekt at opbygge en julekrybbe i kirken eller konfirmandstuen?

Man kan vælge den 'lette' vej, at købe sig til en julekrybbe, (Steno-butikken på Vesterbro i København har et pænt udvalg af krybber) eller den mere kreative vej, at fremstille en krybbe i fællesskab, sammen med konfirmanderne og evt. med bistand fra andre gode kræfter, så som en lokal kunstner eller billedkunstlærer. Skulle julekrybben blive langtidsholdbar og fast tradition, ville det næppe gøre noget.

Man kan lade sig inspirere af malerinden Ingeborg Pedersens samling af julekrybber, der nu tilhører Helsingør Stift, og er afbildet i bogen "Barn Jesus i en krybbe lå", udgivet på Poul Kristensens Forlag, 1997. Se nogle af julekrybberne herfra på: <http://www.folkekirken.dk/leksikon/julekrybber/> eller søg mere inspiration på www.google.dk under søgeord: 'julekrybber'.

Se også sognepræst Susanne Fabritius' billeder af julekrybbe-opstilling i Køge Kirke, 2002, som er lavet med bidrag fra skoleklasser og børnehaver, og tilgængelig elektronisk på <http://www.sitecenter.dk/susannefabritius/> > Julekrybbekalender.

Aflæg også gerne ACU i Roskilde, en visit og se den smukke julekrybbe, der er her sædvanligvis stilles op ved juletid. Adressen er: Amtscentret for Undervisning, Ny Østergade 12, 4000 Roskilde.

Send gerne fotos af jeres arbejdsproces og julekrybber ind til den hjemmeside, der etableres i forbindelse med konfirmandarrangementet 2004: www.roskilde.stift.dk/Madonna

Elektronisk julekalender.

I perioden 1.12.2004-6.1.2005 går en elektronisk julekalender i luften.

Hver dag kan der åbnes en ny 'låge' med et billede fra Roskilde Domkirke på adressen:

www.roskilde.stift.dk/Madonna/kalender

Billederne hænger sammen med emnet for årets konfirmandarrangement, idet de alle 'inkluderer' Maria, Jesu Mor, og alle stammer fra Roskilde Domkirke. Giv konfirmanderne adressen på julekalenderen, så de derhjemme – eller fx i skolen - kan åbne dagens billedluge, og evt. printe dagens billede ud.

Saml sammen med konfirmanderne alle dagenes billeder sammen og lav en kollage af dem, i konfirmandstuen. Og inddrag billedmaterialet løbende i undervisningssæsonen, så motiverne, man samtaler om, svarer til den aktuelle periode i kirkeåret.

Da de fleste af domkirkens billeder stammer fra katolsk tid, hvor Maria-forståelsen var en anden, er det en opgave for underviseren at sørge for passende understregning af Maria's placering i en luthersk sammenhæng.

Selve det forhold leder naturligt videre til en præcisering af forholdet mellem katolsk og protestantisk kristendom, senere i konfirmandernes forberedelse. Emnet kan suppleres med lokale pointer, både i de sogne, hvor kirkebygningen stammer fra middelalderen, og i de sogne, der har nyere kirker.

Tematik: Stjernen.

Fremstilling af stjerner til optoget i Roskilde: Se udførligere under introduktion til salmen "Lille Messias". Senere kan man genbruge stjernerne ved en gudstjeneste, eller fx ved en juleafslutning for børn, idet man kan vælge salmer, hvor stjernemotivet indgår. Fx ved juletid: "Dejlig er den himmel blå"; "Et barn er født i Betlehem"; m.fl.

Maria – i forskellige tiders billeder:

Arbejde med billeder og internettet.

Arbejde med billeder fra Domkirken, og med motiver med Maria i andre af stiftets kirker: Se nærmere i kalkmaleribasen, www.kalkmalerier.dk, se fx Våbenhuset i Mørkøv kirke; Jesu fødsel, kongernes tilbedelse, og Jesus i skole i Tuse kirke; den tolvårige Jesus i Herfølge Kirke, www.herfoelge-kirke.dk, osv.

Lad konfirmanderne formulere og give et kreativt bud på, hvordan en luthersk Maria kunne se ud i 'vor tids billede'.

Evt. kan man udlevere motivet af bebudelsen eller Maria med barnet fra Ungdomsbyens Kirke, Statens Pædagogiske Forsøgscenter i Rødovre. Billedet kan hentes på <http://undervisning.folkekirken.dk/billedbase/11heleBB.htm>, billede nr. 29 ff.

Udvælg og udprint et motiv, fx Maria med barnet, og kopiér billedet i et antal, der minimum svarer til antallet af konfirmander. Giv konfirmanderne til opgave at forsyne motivet med en baggrund, idet de sætter fortællingen ind i en nutidig ramme.

Materialer: Hertil skal bruges blade eller andet til udklip, saks, lim, karton til at klæbe billederne op på, evt. farver.

Konfirmanderne kommer under arbejdet til at forholde sig til spørgsmålet: Hvor kunne Jesu fødsel ske i dag? På en banegård, i et slumkvarter – eller i et kongepalads? Hvordan ser Maria ud – er hun en ganske almindelig pige? Gul, sort, hvid? Hvor gammel er hun? Går hun i skole eller arbejder hun? Osv.

Drøft og overvej sammen med konfirmanderne

hvad "hver tid sit billede", betyder og få dem til at formulere hvad deres billede og opfattelse af Maria er – og hvad det indebærer? Er Maria –(Josef-/hyrde-/Hellig-tre-Konger-) skikkelsen(-rne) et billede, konfirmanderne kan bruge – og til hvad?

Brug resultatet i form af billeder, overvejelser, osv.

som inspiration til en gudstjeneste sammen med konfirmanderne og benyt lejligheden til at indøve eller vedligeholde kendskabet til de salmer, der skal synges ved gudstjenesten i Roskilde. Man kan naturligvis frit integrere og kombinere gudstjenesten med fx drama eller læseteater.

Vismændenes tilbedelse. Billedfelt ved Kannikestole, Roskilde Domkirke, tegnet af Lone Lamb

Elektroniske julekalender

1.12.2004 – 6.1.2005:

1. Nædestolen

Kalkmaleri, Roskilde Domkirke.
"For således elskede Gud verden, at han gav sin enbårne søn, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv." (Johannes 3,16).

2. Marias bebudelse.

Billedfelt fra Roskilde Domkirkes altertavle
Englen Gabriel blev sendt "fra Gud til en by i Galilæa, der hedder Nazaret, til en jomfru, der var forlovet med en mand, der hed Josef og var af Davids hus. Jomfruens navn var Maria." (Lukas 1,27)

3. Marias bebudelse

Billedfelt fra Margrethe I's sarkofag, Roskilde Domkirke.
"Og englen kom ind til hende og hilste hende med ordene: 'Herren er med dig, du benådede.'" (Lukas 1,28)

4. Besøgelsen

Maria besøger Elisabeth, Johannes Døberens mor. Billedfelt fra Roskilde Domkirkes altertavle.
"I de dage brød Maria op og skyndte sig til en by i Judæas bjergland; hun gik ind i Zakarias' hus og hilste Elisabeth. Da Elisabeth hørte Marias hilsen, sprang barnet i hendes liv, og hun blev fyldt af Helligånden og råbte med høj røst: 'Velsignet er du blandt kvinder, og velsignet dit livs frugt! Hvordan kan det forundes mig, at min Herres mor kommer til mig? For da lyden af din hilsen nåede mine ører, sprang barnet i mig af fryd.'" (Lukas 1,39-45)

5. Anna Selvtredje

Kalkmaleri fra Hellig Tre Kongers kapellet, Roskilde Domkirke.
Motivet Anna Selvtredje fremstiller tre generationer, Jesus med sin mor Maria, og mormoderen Anna. Legende-stof om Maria er samlet i en tekst, der ikke blev optaget i det Nye Testamente, det såkaldte Jakobs forevangelium.

6. Maria

Billedfelt fra Margrethe I's sarkofag, Roskilde Domkirke. På Margrethe's sarkofag optræder billedfelter med apostle og Jesus mor, Maria. Sarkofagen er i nyere tid blevet restaureret – et arbejde der varede over 50 år. Den stod færdig i 1912.

7. Frembærelsen i templet

Eva Maria med Jesusbarnet og Simeon og Anna, motiv fra Margrethe I's sarkofag, Roskilde Domkirke.
"Da deres renselsesdage i henhold til Moseloven var gået, tog de (nml. Maria og Josef) ham med op til Jerusalem for at bære ham frem for Herren – som der står skrevet i herrens lov: 'Alt det første af mandkøn, der kommer ud af moderlivet, skal helliges Herren' – og for at bringe offer, sådan som der er foreskrevet i Herrens lov, et par turtelduer eller to dueunger." (Lukas 2,22-24)
Bemærk kurven med duerne, til venstre i kurven, den gamle kvinde holder.

8. Jesus frembæres i templet

Maria og Josef med barnet i templet, billedfelt ved kannikestolene, Roskilde Domkirke.

"I Jerusalem var der en mand ved navn Simeon; han var retfærdig og from og ventede Israels trøst. Helligånden var over ham, og den havde åbenbaret for ham, at han ikke skulle se døden, før han havde set Herrens salvede. Tilskyndet af Ånden kom han (Simeon) til templet, og da forældrene kom ind med barnet Jesus for at gøre med ham, som det var sædvane efter loven, tog han barnet i sine arme og lovpriste Gud: 'Herre, nu lader du din tjener gå bort Med fred efter dit ord, For mine øjne har set din frelse, Som du har beredt for alle folk: Et lys til åbenbaring for hedninger. Og en herlighed for dit folk Israel.'" (Lukas 2,25-32)

9. Flugten til Ægypten

med sædekornsunderet, Roskilde Domkirkes altertavle.

"Herrens engel (viser sig) i en drøm for Josef og siger: 'Stå op, tag barnet og dets mor med dig og flygt til Ægypten, og bliv dér, indtil jeg siger til. For Herodes vil søge efter barnet for at slå det ihjel.'" (Matthæus 2,13)

10. Barnemordet i Betlehem

Roskilde Domkirkes altertavle.

"Da Herodes indså, at han var blevet narret af de vise mænd, blev han rasende; og i Betlehem og i hele dens omegn lod han alle drenge på to år og deromkring myrde..." (Matthæus 2,16)

11. Maria-ordenen

var Elefant-ordenens forgænger, Domkirkemuseet, Roskilde Domkirke.

Der var knyttet en Maria-orden til Domkirkens Hellig Tre Kongers kapel. Det var et broderskab hvis medlemmer var forpligtet til at øve fromme gerninger. I ordenskæden hang to medaljoner, der viste Jomfru Maria og Kristi tre nagler. Kædens enkelte led var formet som elefanter.

Efter reformationen blev de katolske træk fjernet, og i 1693 nedfældede Christian V den nuværende Elefantordens statutter.

12. Maria med barnet

i solgissel. Sct. Birgittas kapel, Roskilde Domkirke.

13. Maria med barnet

Motiv på skab, Roskilde Domkirke, søndre fløj.

14. Jesus på vej mod

Golgata, ledsaget af kvinder og soldat, motiv på Margrethe I's sarkofag, Roskilde Domkirke. "Så førte de ham ud for at korsfæste ham". (Markus 15,20)

15. Jesus bærer korset

til Golgata, med bl.a. Maria til venstre i billedet, ved Via Dolorosa. Kalkmaleri i Hellig tre Kongers kapel, Roskilde Domkirke.

Pilatus sagde "Hvad ondt har denne mand gjort? Jeg har intet ondt fundet hos ham, som kræver dødsstraf, derfor vil jeg løslade ham, når jeg har givet ham en revselse." Men de pressede på og forlangte med høje råb, at han skulle korsfæstes, og deres råb sejrede. Så besluttede Pilatus, at deres råb skulle efterkommes; han løslod ham, de krævede, ham, der var kastet i fængsel for oprør og drab. Men Jesus udleverede han, så de fik deres vilje." (Lukas 23, 22-25)

16. Jesu vej til Golgata,

korsbæringen. Roskilde Domkirke, billedfelt på altertavlen. "En stor folkemængde fulgte ham, deriblandt også kvinder, som jamrede og græd over ham." (Lukas 23,27)

17. Golgata.

Den korsfæstede Kristus, med Maria ved sin højre, Johannes ved sin venstre side. Kalkmaleri, Hellig tre kongers kapel, Roskilde Domkirke.

"Og da de kom til det sted, som kaldes Hovedskallen, korsfæstede de ham ...dér, Men Jesus sagde: 'Fader, tilgiv dem, for de ved ikke hvad de gør.'" (Lukas 23, 33-34.)

18. Golgata.

Kristus som korsfæstet, Maria til højre, disciplen Johannes til venstre for korset. Kannikestolene, Roskilde Domkirke.

"Men ved Jesu kors stod hans mor, hans mors søster, Maria, Klopas' søster og Maria Magdalene. Da Jesus så sin mor og ved siden af hende den discipel, han

elskede. Sagde han til sin mor: 'Kvinde, dér er din søn'. Derpå sagde han til disciplen: 'Dér er din mor'. Fra den time tog disciplen hende med hjem." (Johannes 19, 25-27)

19. Nedtagelsen fra korset,

altertavlen, Roskilde Domkirke. "Da Jesus havde fået eddiken, sagde han: 'Det er fuldbragt'. Og han bøjede hovedet og opgav ånden." ..."Josef fra Arimatæa, som var discipel af Jesus, men hemmeligt, af frygt for jøderne, bad derefter Pilatus om at måtte tage Jesu legeme ned." (Johannes 19, 30 og 38)

20. Gravlæggeslen

Kvinderne gravlægger sammen med nogle mænd, heriblandt Josef af Arimatæa, den døde Jesus. Roskilde Domkirkes altertavle.

"Josef kom så og tog Jesu legeme ned. Også Nikodemus kom, ham, som tidligere var kommet til Jesus om natten; han medbragte en blanding af myrra og aloe, omkring hundrede pund. Så tog de Jesu legeme og vikledede linnedklæder om det sammen med de vellugtende salver, som det er skik hos jøderne ved begravelse." (Johannes 19, 38-40)

21. Jesu gravlæggelse

Den sørgende Maria i baggrunden. Billedfelt på kannikestol, Roskilde Domkirke.

"De kvinder, som var kommet fra Galilæa sammen med Jesus, fulgte efter og så graven, og hvordan hans legeme blev lagt dér." (Lukas 23,55)

22. Nedfarten til Dødsriget

Kristus udfrier Adam & Eva, mennesket, fra Dødens gab. Motiv på kannikestol, Roskilde Domkirke.

"For også Kristus led én gang

for menneskers synder, som retfærdig led han for uretfærdiges skyld for at føre jer til Gud. Han blev dræbt i kødet, gjort levende i Ånden, og i den gik han til de ånder, der var i fængsel, og prædikede for dem; det var dem, som var ulydige...". (I Petersbrev 3,18-20)

23. Kristus har besejret

døden og udfrier mennesket fra døden. Billedfelt på altertavlen, Roskilde Domkirke.

"Nu er Kristus opstået fra de døde som førstegrøden af dem, der er sovet hen. Fordi døden kom ved et menneske, er også de dødes opstandelse kommet ved et menneske." (Paulus, I Korintherbrev 15,20-22)

24. Jesu fødsel i stalden

i Betlehem. Motiv på kannikestol, Roskilde Domkirke.

"I den samme egn, var der hyrder, som lå ude på marken og holdt nattevagt over deres hjord. Da stod Herrens engel for dem og Herrens herlighed strålede om dem og de blev grebet af stor frygt. Men englen sagde til dem: 'Frygt ikke, Se jeg forkynder jer en stor glæde som skal være for hele folket: I dag er født jer en frelser i Davids by; han er Kristus, Herren. Og dette er tegnet, I får, I skal finde et barn, som er svøbt og ligger i en krybbe.'" (Lukas 2,8-12)

25. Hyrderne tilbeder

det nyfødte barn, 'Gud og mand', motiv på Roskilde Domkirkes altertavle.

"Og med ét var der sammen med englen en mangfoldig himmelsk hærskaar, som lovpriste Gud og sang:

Ære være Gud i det højeste og på jorden! Fred til mennesker med Guds velbehag! Og da englen havde forladt dem og var vendt tilbage til himlen, sagde

hyrderne til hinanden: 'Lad os gå ind til Betlehem og se det, som er sket, og som Herren har forkyndt os.'" (Lukas 2,13-15).

26. Altertavlen i Roskilde

Domkirke, med julebillederne nederst på predella'en og påskens begivenheder øverst. Altertavlen i Roskilde Domkirke er en fløjaltertavle og er lavet i Antwerpen omkring 1560.

27. Maria med barnet

i solgissel, Sct. Andreas kapel, Roskilde Domkirke, 1511.

28. Kristus viser sig

efter sin opstandelse, topfelt, Roskilde Domkirkes altertavle.

"Da Jesus var opstået tidligt om morgenen den første dag i ugen, viste han sig først for Maria Magdalene, som han havde drevet syv dæmoner ud af". (Markus 16,9)

29. Kristi Himmelfart

Maria og disciplene, billedfelt på kannikestol, Roskilde Domkirke.

"Han (Jesus) tog dem (disciplene) med ud af byen, hen i nærheden af Betania, og løftede sine hænder og velsignede dem. Idet han velsignede dem, skiltes han fra dem, og blev båret op i himlen. De tilbad ham og fyldt med glæde vendte de tilbage...". (Lukas 24, 50-52)

30. Kristus som alhersker,

pantokrator, billedfelt over kannikestol, Roskilde Domkirke.

"Jeg er Alfa og Omega, den første og den sidste, begyndelsen og enden". (Johannes Åbenbaring 22,13)

31. Kristus som hersker, pantokrator, og dommer i himlen, med Jomfru Maria ved sin højre side. Kalkmaleri i Hellig Tre Kongers Kapel, Roskilde Domkirke.

"Han, som havde Guds skikkelse, regnede det ikke for et rov at være lige med Gud men gav afkald på det, tog en tjeners skikkelse på og blev mennesker lig; og da han var trådt frem som et menneske, ydmygede han sig og blev lydige indtil døden, ja, døden på et kors. Derfor har Gud højt ophøjet ham og skænket ham navnet over alle navne; for at i Jesu navn hvert knæ skal bøje sig, i himlen og på jorden og under jorden. Og hver tunge bekende: Jesus Kristus er Herre, Til Gud Faders ære. (Filipper brevets hymne, 2, 6-11)

Januar

1. Omskærelsen,

Roskilde Domkirkes altertavle, predella'en, midtfor.
"Da otte dage var gået, og han skulle omskæres, fik han navnet Jesus, som han var blevet kaldt af englen, før han blev undfanget i moders liv." (Lukas 2,21).

2. Marias hensovning,

fragment af kalkmaleri, Roskilde Domkirke, nordre ydervæg.

3. Kristus i himlen,

med Maria. Katolsk motiv over kannikestol, Roskilde Domkirke.
Kannike-stolene var beregnet for kirkens kannikker, som er de præster, der havde tjeneste ved domkirkens højalter. De udskårne relieffer over stolene gengiver fortællinger fra det Gamle og det Nye testamente. Billederne udgør tilsammen en

slags billedbibel. Udsmykningen stammer fra katolsk tid. Motivet her skildrer Maria som 'Himmeldronning', hun krones af sin søn, Kristus.

4. Pinseunderet.

Helligånden kommer, i skikkelse af en due til disciplene og Maria. Billedfelt på kannikestol, Roskilde Domkirke.

"Da pinsedagen kom, var de alle forsamlet. Og med ét kom der fra himlen en lyd som af et kraftigt vindstød, og den fyldte hele huset, hvor de sad. Og tunger som af ild viste sig for dem, fordelte sig og satte sig på hver enkelt af dem. Da blev de alle fyldt af Helligånden...". (Apostolens Gerninger 2,1-4)

5. De hellige tre konger

bringer gaver og knæler i tilbedelse for til det nyfødte barn. Billedfelt over kannikestol, Roskilde Domkirke.

"Da Jesus var født i Betlehem i Judæa i kong Herodes dage, se, da kom der nogle vise mænd fra Østerland til Jerusalem og spurgte: 'Hvor er jødernes nyfødte konge? For vi har set hans stjerne gå op og er kommet for at tilbede ham'." (Matthæus 2,1-2)

6. Hellig tre Konger:

Ledestjernen viser vismændene vej til Jesus-barnet, som tilbedes. Roskilde Domkirke, altertavlen.
"... og se, stjernen, som de havde set gå op, gik foran dem, indtil den stod stille over det sted, hvor barnet var. Da de så stjernen, var deres glæde meget stor. Og de gik ind i huset og så barnet hos dets mor, Maria, og de faldt ned og tilbad det, og de åbnede deres gemmer og frembar gaver til det, guld, røgelse og myrra ." (Matthæus 2,11-12).

Litteraturliste

A.M. Aagaard: *"Luther om Maria"*, ss. 49-58 i: Maria – hver tid sit billede. Red. A.M. Aagaard og E.M. Wiberg Pedersen, Anis 1986 (Ill.) (ISBN 87 7457 0463).

Arendt, N.H.: *"Hvad er der blevet af Jomfru Maria i Folkekirken?"* i: Jomfru Maria – aspekter af Vor Frue. Museet på Koldinghus, 1999 (Ill.) (ISBN 87-87152-43-6).

Bolvig, Axel: *Altertavlen i Roskilde Domkirke. Et ualmindeligt kunstværk.* Gyldendal, 1997 (Ill.) (ISBN 87-00-29216-8).

Bødker, Cecil: *Marias søn. Drengen.* Gyldendals Tranebøger 1983 (3.udg., 1985) (ISBN 87-0084816-6).

Bødker, Cecil: *Marias barn. Manden.* Gyldendals bogklub, Gyldendal 1986 (ISBN 87-01-00782-3). Samlet udgave Gyldendal 1998 (ISBN 87-00-37128-9).

Christiansen, Henrik: *"Julekrybbens historie"* i Præsteforeningens Blad, 2003/49, ss.1092-1100.

Daidsen, Ole: *Kristi fødsel. Tekster og tolkninger år Totusind.* Hovedland 2000 (ISBN 87-7739-504-2).

Den danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter ved Leif Grane. Det danske Bibelselskab 1976 (ISBN 87 7523 083 6).

Den danske Salmebog, Det kgl. Vajsenhus Forlag 2003 (ISBN 87-7524-119-3).

Hansen, Martin A: *"Paradisæblerne"*, i: Paradisæblerne og andre Historier. Gentofte 1970 (1.udg.1953) (ISBN 87 557 0150 7).

Jørgensen, Gunda: *"Eva og Maria"* i: Kristtjørn – Historier fra Paradis til Betlehem, Anis 1992 (ISBN 87 7457 125 7).

Jørgensen, Gunda: *"Æslet"* i: Askelysningen, Anis 1989.

Kjærgaard, Jørgen: *Salmehåndbog*, bd. I. Salmehistorie og bd. II: Salmekommentar – til salmerne i Den Danske Salmebog 2002. Det Kgl. Vajsenhus' Forlag 2003 (ISBN 87-7524-130-7)

Kristendom. En undervisningsavis fra Politiken og Gyldendal, Marts 2003. (Kan købes i klassesæt à 28 stk. for 400.- kr. ved henvendelse til: Gyldendal. Att. Uddannelse. Klareboderne 5, 1001 Kbh. K, tlf. 33 75 55 60/Fax 33 75 57 22).

Kruse, Anette: *Roskilde Domkirke. Roskilde Domkirkes Salgsfond* 2003, (Ill.) (ISBN 87 90043 13 8).

Poulsen, Hanne Kolind: *Cranach. Katalog til udstil-*

ling på Statens Museum for Kunst 26.april – 8 september 2002. Statens Museum for Kunst 2002 (Ill.) (ISBN 87 90096 37 1).

Villadsen, Kirsten: *"Julekrybben"*, ss.137-140 i Sfinx 1983/4 (ISBN 0105-7618).

Billedmateriale, elektroniske links desuden

Madonna – video: *"Like a Prayer"* i: Christian Brogaard: Musik-video – nutidens lignelser, video med tilhørende bog. KFUM og KFUK i Danmark, Unitas 1999.

"Like a Prayer": Varighed 5 min. 32 sekunder. Materialet planlægges genudgivet efteråret 2004.

Luther for konfirmander 2003. Undervisningsmateriale til konfirmandarrangement i Roskilde november 2003 v/Hanne Toftager. Fila Offset, Karlslunde 2003.

På spil i kirken. CD –rom og lærervejledning. Danmarks Kirkelige Mediecenter 2003 (ISBN 87-89525-07-8 (cd-rom) og 87-89525-09-4 (lærervejledning)).

Links

www.kalkmalerier.dk

www.roskilledomkirke.dk søg videre under 'Kirker og ejendomme'.

<http://www.folkekirken.dk/leksikon/julekrybber/>

Jakobs Forevangelium og Det uægte Matthæus-evangelium. Oversat og udgivet med indledning og billeder af Knud Banning, I kommission hos G.E.GAD, København 1980, findes på

<http://www.teol.ku.dk/akh/Banning/Side1.htm> og <http://www.teol.ku.dk/akh/Banning/BilledIndex.htm>

<http://www.sitecenter.dk/susannefabritius/>: Julekrybben i Køge kirke.

Alia

Desuden tilbyder Amtscentralen i Slagelse materiale og/eller introduktionskursus til Læseteater v/ konsulent Niels Jannerup. Nærmere oplysninger om kursuspris (ca. DPU-taktst) m.v hos: Amtscentralen i Vestsjællands Amt, Stenstuegade 1, 4200 Slagelse, tlf. 58 52 55 03; fax 58 502618; e-post: ac.slagelse@skolekom.dk; www.ac-slagelse.dk

Tekster til brug for læseteater, herunder en bearbej- delse af Juleevangeliet fås ved henvendelse til: niels.jannerup@skolekom.dk eller Hanne Toftager: hato@km.dk

Supplerende litteratur

Vær desuden opmærksom på flg. titler

Apokryfe tekster

Jakobs Forevangelium og Det falske Matthæus findes i Ole Davidsen: Kristi fødsel, eller

K.Banning: Jakobs Forevangelium og Det uægte Matthæus-evangelium, Gad 1980 eller

Apokryferne til Nya testamentet v/Bertil E.Gärtner, Svenska Bibelssällskapet 1999 (91-7118-129-6) eller i

Oldkristne Tekster I-III. I oversættelse med indledning og noter ved Søren Giversen, Poul Kristensens Forlag.

Se også ovenfor under links.

Kürstein, Poul: Korstolene i Roskilde Domkirke. Høst og søn 1966.

Luthers udlægning af Magnificat i: Luthers skrifter i udvalg bd. III. Gads forlag 1964.

Tappolet, Werner: Das Marienlob der Reformatoren. Tübingen 1962.

Om Maria i katolsk og ortodoks sammenhæng findes af nyere titler på dansk

"Glædens hilsninger til Guds føderske" med byzantinske ikoner. Oversættelse fra grundsproget, Indledning og byzantinske Musikexempler med Munk Fotius (Ole Frederik Stjernfelt); Paracletens kloster, Oropos Attica,1992 (Ill.)

Jomfru Maria – aspekter af Vor Frue. Museet på Koldinghus 1999 (Ill.) (ISBN 87-87152-43-6).

Fleischer, Jens: Katalog. Græske og russiske ikoner. Ny Carlsberg Glyptotek 1995 (ISBN 87 7452 175 6).

Maria – hver tid sit billede. Red. af Anna Marie Agaard og E.M.Wiberg Pedersen. Anis 1986 (Ill.) (ISBN 87-7457-0463).

Schindler, Peter: Maria-bogen. Arne Frost Hansen forlag, Kbh. 1962 (Ill.).

Ideer fra kollega til kollega

En tidligere henvendelse til stiftets præster om relevante materialer m.v. gav flg. henvendelser som hermed vidererækkes, med tak til de, der efterkom opfordringen:

Herfølge Kirke: Altertavle fra 1840 af Adam Müller med motiv af Maria og Josef og fremstillingen af Jesus i templet, se billedet på: www.herfoelgekirke.dk > KIRKEN > ALTERTAVLE

Billeder af Maria i Agerup kirke ved Holbæk: Se kirkens hjemmeside: www.aagerupkirke.dk samt

www.kalkmalerier.dk

Billede af Maria i Vigersted kirke, se www.kalkmalerier.dk, søgeord: Vigersted

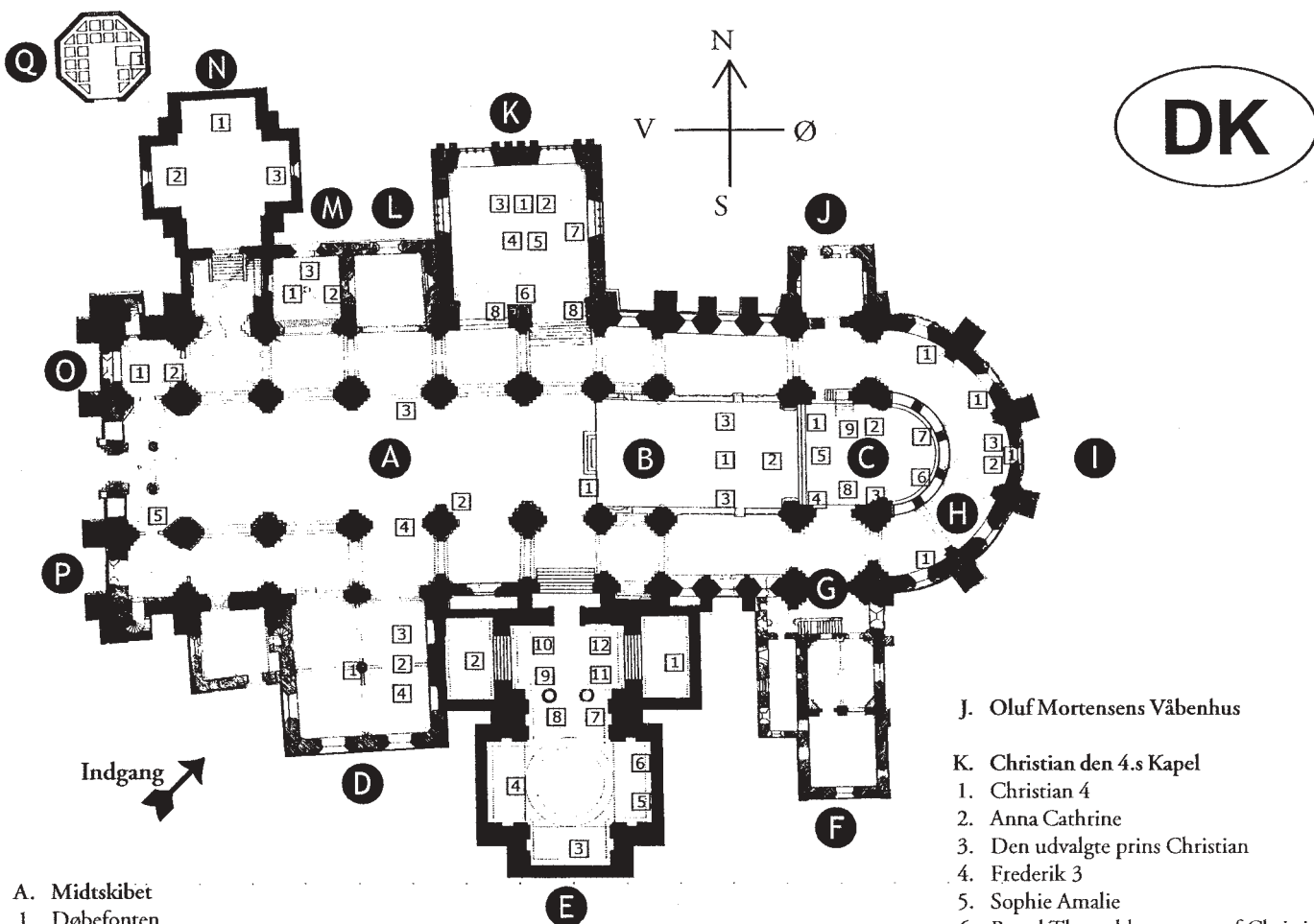
Motiv med Hellig Tre Konger's tilbedelse - Maria må her være gået tabt - fra ca. 1175, et af de ældste kalkmalerier i Danmark, findes i Soderup Kirke, se motivet på: www.kalkmalerier.dk, søg under Soderup.

På <http://www.sitecenter.dk/susannefabritius/> under 'Julekrybbekalender' ses billeder af julekrybben i Køge Kirke. Her kan man hente inspiration til, hvordan en julekrybbe i kirken kan udvikles og opbygges i et samarbejde med børn/unge samt gode lokale kræfter.

Marie Lefevre: Maria, Forlaget Multivers, Viborg 2001 (ISBN 87 7917-015)(www.multivers.com)

Til egne notater

(supplerende titler, ideer, m.v.)

A. Midtskibet

1. Døbefonten
2. Prædikestolen
3. Kongestolen
4. Orglet
5. Uret, Kirsten Kimers og Per Døver

B. Kannikekoret

1. Altertavlen
2. Margrete 1
3. Kannikestolene

C. Højkoret

1. Harald Blåtand (indmuret)
2. Estrid, Knud den Stores søster (indmuret)
3. Svend Estridsøn (indmuret)
4. Biskop Wilhelm †1073/74 (indmuret)
5. Hertug Christoffer †1363
6. Christian 5
7. Charlotte Amalie
8. Frederik 4
9. Louise

D. Helligtrekongers Kapel

1. Kongesøjlen
2. Christian 1 og Dorothea (bag Kongesøjlen)
3. Christian 3 og Dorothea
4. Frederik 2 og Sophie

E. Frederik den 5.s Kapel

1. Christian 6
2. Sophie Magdalene
3. Frederik 5
4. Louise
5. Juliane Marie
6. Christian 7
7. Frederik 6
8. Marie Sophie Frederikke
9. Christian 8
10. Caroline Amalie
11. Louise Charlotte
12. Frederik 7

E Kapitelhuset, ingen adgang.

G. Opgang til Domkirkemuseet i Riddersalen over Helligtrekongers Kapel.

H. Koromgangen

1. Bispeportrætter
2. Helhestens grav
3. Biskop Peder Jensen Lodehat

I. Absalonsbuen

J. Oluf Mortensens Väbenhus

K. Christian den 4.s Kapel

1. Christian 4
2. Anna Cathrine
3. Den udvalgte prins Christian
4. Frederik 3
5. Sophie Amalie
6. Bertel Thorvaldens statue af Christian 4
7. W. Marstrands maleri af Christian 4 på Trefoldigheden
8. Caspar Finckes smedejernsgitter

L. Sankt Andreas Kapel

Beregnet til andagtssøgende

M. Sankt Birgittes Kapel

1. Domkapitlets brevskab
2. Celebrantstolen
3. Niels Skaves kantorstol

N. Det glücksborgske Kapel

1. Christian 9 og Louise
2. Frederik 8 og Louise
3. Christian 10 og Alexandrine

O. Nordre Tårnkapel

1. Dronning Anne Sophie
2. Gitter med trolld (Trolle-slægten)

P. Søndre Tårnkapel

1. Krag-slægten

Q. Frederik den 9.s Begravelsesplads

1. Frederik 9 (uden for kirken)
2. Ingrid

